

การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชน ในภาคประชาสังคม*

Knowledge Sharing in the Financial Savings Community-based Organizations of Civil Society Sector

ณัฐชา พวงทอง** Nutchana Puangthong

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแบ่งปันความรู้ในภาคประชาสังคมผ่านกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชน 12 กลุ่ม โดยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพในระดับองค์กรด้วยการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของขบวนการด้านประชาสังคม แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ และการสร้างการแบ่งปันความรู้เพื่อนำมาสร้างเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการวิจัยและทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้และองค์กรการเงินชุมชนในภาคประชาสังคมและกลุ่มผู้นำหรือผู้รู้ดีที่สุดในกลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนครั้งนี้เป็นการแบ่งปันความรู้ที่ดำเนินการในขอบข่ายจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำร่วมกับกลุ่มสมาชิกที่เป็นผู้รู้และผู้ที่มีความสนใจร่วมติดตามการดำเนินงานของกลุ่มเพียงบางส่วนมิใช่เป็นการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่ และกระบวนการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้เพียงบางเรื่องบางระดับ กล่าวคือเป็นการแบ่งปันความรู้ในลักษณะการตอบสนองและมีส่วนร่วมสองทางทั้งการให้และรับความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มผู้แบ่งปันความรู้ส่วนหนึ่งของกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น การแบ่งปันความรู้

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การแบ่งปันความรู้ในภาคประชาสังคม : ศึกษากรณีองค์กรชุมชนด้านการออมทรัพย์ (Knowledge Sharing in Civil Society Sector : A Case Study of Financial Savings in Community-based Organizations) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศึกษา ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

** E-mail: nutchana@c-asia.com

ร่วมกับกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นการให้หรือถ่ายทอดความรู้แนวปฏิบัติของกลุ่มผู้นำและเกิดขึ้นในวาระการประชุมเพื่อชี้แจงความรู้หรือแจ้งให้ทราบจึงมิใช่การแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นในแนวราบที่สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนจากฐานการปฏิบัติจริง และเมื่อจำแนกการศึกษาออกเป็นกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับที่ดีและกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติจึงพบว่ามีความแตกต่างของกลุ่มทั้งสองอยู่บ้างบางประการ กล่าวคือ กลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ระดับดีจะมีการแบ่งปันความรู้ที่จริงจังและสม่ำเสมอมากกว่า เช่น การมีส่วนร่วมแบ่งปันความรู้ของกลุ่มผู้นำ ความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปัน และโอกาสของการแบ่งปันความรู้ จึงนำมาสู่การเสนอแนะเพื่อหาแนวทางยกระดับการแบ่งปันความรู้โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ซึ่งเกิดขึ้นได้น้อยให้มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีขึ้นทั้งในด้านของผู้แบ่งปันความรู้ ความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปัน และโอกาสของการแบ่งปันความรู้ รวมไปถึงแนวทางยกระดับการวิจัยในเรื่องการแบ่งปันความรู้ขององค์กรในครั้งต่อไป

คำสำคัญ: การแบ่งปันความรู้ กลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชน ภาคประชาสังคม

Abstract

This article was to investigate knowledge sharing in civil society, regarding financial savings in community-based organizations. A qualitative research method was used and data were collected from documents, in-depth interviews with key informants who were equipped with experience in managing knowledge and saving community-based organizations in the civil society sector. Informants were from 12 community-based organizations classified by their strength and knowledge of information sharing: with 8 groups of effective knowledge sharing and 4 groups of normal knowledge sharing. Data was analyzed with inferential comparison based on concepts and theories related to knowledge management and building and sharing knowledge.

Findings showed that the knowledge sharing was shared within specific groups through the leaders and some members. So, knowledge sharing with the majority of group members consisted of only receiving knowledge on practice. It was not horizontal knowledge sharing where members had interactions for real basic practice. Comparison of the effective knowledge sharing group and the normal knowledge sharing group showed that the group with effective sharing was dedicated and regular in sharing, e.g.

knowledge sharing by the leader, constant knowledge sharing, and giving regular opportunities for knowledge sharing.

Keywords: Knowledge Sharing, Financial Savings Community-Based Organization, Civil Society Sector

“สังคมปัจจุบันและอนาคตมีความสลับซับซ้อนเปลี่ยนแปลงเร็วและมีปัญหามาก ถ้าไม่มีความจริงใจแก้ปัญหาไม่ได้ ความรู้สำเร็จรูปที่เรียนครั้งเดียวแล้วใช้ได้ตลอดชีวิตจะเป็นไปได้น้อยลง

เพราะปัญหาเปลี่ยน และความรู้ใหม่เกิดขึ้นรวดเร็ว อายุใช้งานของความรู้สั้นลง แสดงว่าผู้คนจะต้องมีนิสัยและความสามารถในการหาความรู้ แบ่งปัน และใช้ความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

ศ.นพ.ประเวศ วะสี, 2548

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าเป็นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักโดยมุ่งเน้นในเรื่องอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นซึ่งจำเป็นต้องใช้ทุนสูง ส่งผลให้เกิดการสะสมทุนของประเทศที่มากจนเกินไปและเบียดเบียนสวัสดิการส่วนอื่น ๆ ของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่งผลให้เกิดการใช้จ่ายของภาครัฐที่ไม่ถูกต้อง (Expenditure Misallocation) ซึ่งมุ่งเน้นและสนับสนุนแก่ภาครัฐกิจเอกชนขนาดใหญ่เพื่อให้เกิดการเจริญเติบโตที่สูงแต่กลับละเลยภาคประชาชนและสังคมจนนำมาซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้และสังคมส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศที่สั่งสมมาอย่างยาวนานจนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความยั่งยืนของการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ในรายงานสถานการณ์ความยากจนและการกระจายรายได้ในช่วงปีแรกของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ได้ปรากฏว่าสัดส่วนคนจนเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 13.0 หรือเป็นจำนวนคนจน 7.9 ล้านคนในปี 2541 ซึ่งคนยากจนส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในชนบทที่มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 86.2 ของคนยากจนทั้งหมดและส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยคนยากจนถึง 2 ใน 3 ของคนยากจนทั่วประเทศกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขณะที่ภาคเหนือและภาคใต้มีปัญหาความยากจนในระดับที่รองลงมาโดยมีสัดส่วนคนจนในปี 2545 ปรากฏอยู่ร้อยละ 9.8 และ 8.7 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความยากจนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่ของประเทศและโดยส่วนมากเป็นเกษตรกรที่อยู่ในภาคชนบท แต่กลับเป็นกลุ่มคนที่ได้รับสวัสดิการและความช่วยเหลือ

จากรัฐเพียงเล็กน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับคนบางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการและรัฐวิสาหกิจที่ได้รับสวัสดิการจากรัฐเพื่อบริหารความเสี่ยงต่อความชราภาพ ความตาย และทุพพลภาพ (วิจิต หล่อจิระขุนท์กุล, นฤมล สอาดโนม และวีณา ฉายศิลป์รุ่งเรือง, 2550: 121) แต่การช่วยเหลือของรัฐแก่คนส่วนใหญ่ของประเทศจะอยู่ในรูปแบบของงบประมาณที่เป็นแหล่งเงินทุนช่วยเหลือซึ่งจ่ายผ่านหน่วยราชการเพื่อนำมาเป็นกองทุนหมุนเวียนที่สนับสนุนในเรื่องอาชีพและสวัสดิการสังคม 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) ผ่านระบบราชการและรัฐวิสาหกิจ เช่น ประชาสงเคราะห์ สำนักงานเกษตร พัฒนาชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) องค์กรรัฐรูปแบบใหม่ที่พัฒนามาเป็นองค์กรมหาชน เช่น กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และ 4) กองทุนหมู่บ้าน (กิม ภคเมธาวี, 2545: 21) แต่ความช่วยเหลือของรัฐดังกล่าวยังคงมีจำกัดและไม่ทั่วถึง ไม่เพียงพอ และไม่สม่ำเสมอ ส่งผลให้นับจากอดีตจนถึงปัจจุบันคนในชนบทยังคงขาดสวัสดิการทุก ๆ ด้านทั้งในเรื่องการรักษาพยาบาล การศึกษาของคนยากจน คนพิการ คนชรา เป็นต้น ดังนั้น ประชาชนทั่วไปจึงต้องให้ครอบครัวช่วยเหลือกันเอง หรือกล่าวได้ว่าระบบสวัสดิการในสังคมไทยส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาระบบครอบครัวและญาติพี่น้อง ไม่ใช่ระบบที่ได้รับการเกื้อกูลจากรัฐอย่างเพียงพอ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2544: 15)

สถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นแรงผลักดันให้คนในชนบทและคนยากจนทั่วไปต้องแสวงหาแนวทางในการช่วยเหลือตนเอง และภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคที่สังคมมีความซับซ้อนและดำเนินอยู่ท่ามกลางความเคลื่อนไหวของกระแสบริบทโลก ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจะคำนึงเฉพาะบริบทความสัมพันธ์และการจัดการโดยภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งภายในประเทศไม่ได้ หากแต่ทุกพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของโลกที่ขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงอย่างตลอดเวลาสามารถกระทบถึงกันได้ทั้งหมดทุกภาคส่วน แม้ภาครัฐเองและภาคเอกชนเองก็ไม่อาจต้านทานกับกระแสนี้ได้จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นการดำรงอยู่ด้วยตนเอง ดังนั้น ในการลดกระแสความกดดันอันเนื่องมาจากการขาดสวัสดิการจากรัฐที่เพียงพอประกอบกับการถูกกดทับด้วยปัญหาความยากจนจึงกลายเป็นแรงผลักดันให้ภาคประชาชนต้องลุกขึ้นมาปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นการดำรงอยู่ของตนเองด้วยตนเอง จึงเกิดเป็นกลุ่มหนึ่งที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน (Community-based Organization) ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มคนในภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นมาจากฐานความร่วมมือของคนที่เห็นพ้องต้องกันเพื่อที่จะพยายามพลิกฟื้นพลังชุมชนสู่การต่อรองหรือลดผลกระทบจากโลกาภิวัตน์โดยเฉพาะในเรื่องความยากจนและรัฐสวัสดิการที่ไม่เพียงพอ โดยแนวทางหนึ่ง คือ การจัดให้ชุมชนและประชาชนในชนบทได้มาออมทรัพย์เพื่อเป็นสวัสดิการให้กับชุมชนเอง ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะช่วยบรรเทาผลกระทบหรือสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนเพื่อไม่ให้ถูกกระแสโลกาภิวัตน์มากระทบมากเกินไป

อย่างไรก็ดี การดำเนินการเพื่อบรรเทาผลกระทบจากปัญหาความยากจนและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนและประชาชนในชนบทที่ยากจนได้ด้วยแนวทางของกลุ่มออมทรัพย์องค์กร

ชุมชนนั้น หากนำทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนด้านเงินตรามาใช้เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอจึงจำเป็นต้องนำความรู้มาแบ่งปันเป็นทุนในการจัดการตนเองและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโลกยุคปัจจุบันเป็นยุคเศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้ที่ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาสังคมต้องนำความรู้มาจัดการและแบ่งปันเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้อย่างมีอิสระและเข้มแข็งจากกระแสความเป็นพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไป และหากให้ภาคประชาสังคมมุ่งเน้นที่การแข่งขันและสร้างนวัตกรรมเฉกเช่นภาคส่วนอื่นจะพบว่าภาคประชาสังคมไม่สามารถดำเนินการได้เท่าที่ควรเนื่องจากการดำรงอยู่อย่างรู้เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ของภาคประชาสังคมจะมีปัญหาเรื่องความสามารถเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantages) ดังนั้น ภาคประชาสังคมซึ่งยังคงอยู่ในฐานะที่อ่อนด้อยทางความรู้และสมรรถนะ (Competency) ในหลายด้านมากกว่าภาคอื่น ขณะเดียวกันภาคประชาสังคมได้เน้นการนำความรู้มาจัดการและแบ่งปันที่เหมาะสมกับบริบทที่ตนประสบโดยไม่คำนึงถึงความเป็นสากลดังเช่นโลกาภิวัตน์ หรือไม่คำนึงถึงว่าแนวทางการจัดการเพื่อใช้ประโยชน์ความรู้ของประชาสังคมจะมุ่งสู่ความเป็นแนวปฏิบัติที่ดีหรือเป็นเลิศหรือไม่ หากต้องการให้ความรู้สามารถนำมาจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของตนได้เป็นหลัก (เนาวรัตน์ พลายน้อย 15 กันยายน 2549)

ดังนั้น การแก้ปัญหาหรือการดำเนินการทางความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในเรื่องการออมทรัพย์ซึ่งจะทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้จึงต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย การดำเนินการอย่างเป็นระบบของความรู้ การเรียนรู้ และการจัดการความรู้ กล่าวคือ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในภาคประชาสังคมต้องมีการทบทวนการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และเชื่อมโยงกับบริบทภายนอก โดยการนำความรู้ที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาหรือยกระดับเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนที่สอดคล้องกับแบบแผนความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตของชุมชนมาดำเนินการจัดการความรู้ด้วยการปฏิบัติจริง หรือจัดทำความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นระบบ หรือนำความรู้จากภายนอกและโลกาภิวัตน์ไปต่อยอดบนฐานความรู้เดิมของชุมชน เหล่านี้จะทำให้ชุมชนในภาคประชาสังคมเกิดการปฏิรูปการเรียนรู้บนฐานกระบวนการทางปัญญาด้วยการจัดการและแบ่งปันความรู้อย่างเป็นระบบที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชนและดำรงอยู่บนฐานความอยู่รอดของชุมชนจึงเกิดเป็นการศึกษาครั้งนี้ขึ้นมาโดยเชื่อว่าการเกิดขึ้นของกลุ่มกองทุนการเงินที่ดำเนินการและจัดการโดยองค์กรชุมชนเป็นความพยายามในการช่วยเหลือกันเองของชุมชนด้านการเงินหรือสร้างความเข้มแข็งของตนเองโดยใช้เงินเป็นเครื่องมือ ซึ่งชุมชนและกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนจะเข้มแข็งและอยู่รอดได้โดยไม่ถูกกระแทกจากกระแสเศรษฐกิจในระบบตลาดหรือกระแสโลกาภิวัตน์จากภายนอกมากเกินไปนั้นจำเป็นต้องขับเคลื่อนผ่านทุนความรู้ด้วยการนำความรู้มาแบ่งปันระหว่างกันภายในกลุ่มและ/หรือข้ามกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนการเงินองค์กรชุมชน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา¹

ศึกษาการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มกองทุนการเงินที่ดำเนินการและจัดการโดยองค์กรชุมชน (Community-based Organizations) ในภาคประชาสังคม

แนวคิดและทฤษฎีหลักที่ใช้ในการศึกษา

เมื่อทบทวนวรรณกรรมด้านการแบ่งปันความรู้ที่ปรากฏทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะพบว่าได้มีการนำการแบ่งปันความรู้มาพิจารณาในสามมิติที่สำคัญ คือ

- 1) การแบ่งปันความรู้เป็นเครื่องมือหรือกระบวนการหนึ่งในการขับเคลื่อนการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ (Fazlagic, 2005; Zeldin, 2006; Wikipedia, 2006)
- 2) การแบ่งปันความรู้เป็นการเปลี่ยนเชิงกระบวนการที่เกี่ยวกับความเชื่อ ทักษะคติ และค่านิยมของผู้แบ่งปันความรู้ (Guteen, 1999: 1-3) ซึ่งส่งผลให้เกิดมิติสุดท้าย คือ
- 3) การแสดงพฤติกรรมแบ่งปันความรู้ (Szulanski, 2000; Jialin Yi, 2005) ซึ่งมีความสำคัญอยู่ที่ตัวความรู้ ผู้แบ่งปันความรู้ และบริบทแวดล้อม

ดังนั้น การศึกษานี้จึงนำฐานคิดดังกล่าวมาใช้ในการอธิบายโดยชี้ให้เห็นว่าการแบ่งปันความรู้เป็นพฤติกรรมชุดหนึ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนซึ่งเป็นการกระทำและความจำเป็นของกลุ่มในการนำความรู้มาแบ่งปันกัน ทั้งยังสามารถอธิบายเพิ่มเติมในรายละเอียดด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่มีความสำคัญกับการแบ่งปันความรู้ คือ แนวคิด SECI-Knowledge Conversion ของ Nonaka และ Takeuchi (1995) แนวคิด Knowledge Transfers/Conversions ของ Sveiby (2001) และการกำหนดกลยุทธ์ความรู้ในเรื่อง Codification และ Personalization ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาไว้มากมาย ดังเช่นในการศึกษาของ Hansen และคณะ (1999) ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงการสร้างการแบ่งปันความรู้จากความแตกต่างของความรู้สองประเภทที่เชื่อมโยงกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

¹ วัตถุประสงค์นี้เป็นวัตถุประสงค์ของบทความ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์การศึกษาทั้งหมด คือ ศึกษาการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนการเงินองค์กรชุมชนในภาคประชาสังคม ดังนี้

1. สถานภาพของการแบ่งปันความรู้ ได้แก่ ความจำเป็นของการแบ่งปันความรู้ ผู้แบ่งปันความรู้ ความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปัน วิธีการแบ่งปันความรู้ สถานที่ในการแบ่งปันความรู้ โอกาสของการแบ่งปันความรู้ และผลที่เกิดขึ้นจากการแบ่งปันความรู้
2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการแบ่งปันความรู้ ได้แก่ ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ ปัจจัยจากการกำหนดของกลุ่ม ปัจจัยด้านเทคโนโลยี และปัจจัยด้านกลไกเสริมหนุน
3. สรุปเพื่อหาแนวทางยกระดับการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนการเงินองค์กรชุมชนในภาคประชาสังคม

ภายในองค์กรหรือข้ามองค์กร (Jialin Yi, 2005) ในขณะเดียวกันได้พบว่ามีผลสอดคล้องหรือคำนึงถึงการสื่อสารและความเป็นชุมชน (Community) ขององค์กรชุมชนด้วย

ในแนวคิดการสร้างการแบ่งปันความรู้ของ Nonaka และ Takauchi (1995) เป็นแนวคิดที่อธิบายการแบ่งปันความรู้ด้วยการสร้างและแปลงความรู้ฝังลึกที่อยู่ในรูปแบบประสบการณ์ที่อยู่กับบุคคลให้เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ หรือเป็นความรู้ชัดแจ้ง และเมื่อนำความรู้ไปลงมือปฏิบัติจะกลับมาเป็นประสบการณ์ซึ่งเป็นการยกระดับความรู้ให้เพิ่มขึ้นอีกครั้ง ทั้งนี้ภายใต้การสร้างความรู้ดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการแบ่งปันความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนอย่างมีขั้นตอนในแต่ละพื้นที่ซึ่ง Nonaka (1998) ได้อธิบายไว้ในแนวคิดที่เขาพัฒนาต่อมาที่เรียกว่า “Ba” ซึ่งเป็นการสร้างการแบ่งปันความรู้จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนโดยมีพื้นที่สำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในการแบ่งปันความรู้ระหว่างบุคคลในองค์กร เช่นเดียวกับแนวคิดของ Sveiby (2001) ซึ่งได้เสนอการแบ่งปันความรู้ภายในองค์กรที่เน้นถึงศักยภาพและคุณค่าขององค์กรในทิศทางที่เป็นไปได้และเชื่อมโยงระหว่างความสามารถของปัจเจกบุคคลกับโครงสร้างภายในองค์กรและบริบทภายนอกหรือโครงสร้างภายนอกองค์กร

จากสองแนวคิดหลักข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าการแบ่งปันความรู้เป็นการกระทำระหว่างการแบ่งปันความรู้สองประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และเป็นการแบ่งปันผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลกับโครงสร้างภายในขององค์กรและโครงสร้างจากองค์กรภายนอกหรือบริบทแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดกลยุทธ์ความรู้ทั้งทางด้าน Codification และ Personalization ทำให้เห็นว่าการศึกษาเฉพาะตัวความรู้ที่นำมาแบ่งปันเพียงด้านเดียวเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมด้วย สำหรับแนวคิดที่เสนอโดยนักคิดในประเทศไทยพบว่าแบบจำลองการจัดการความรู้ของประพนธ์ ผาสุขยิด (2549) ได้อธิบายโดยให้ความสำคัญกับคนในฐานะเป็นผู้แบ่งปันความรู้ ซึ่งการแบ่งปันความรู้เป็นการดำเนินการที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้โดยมีเวลา มีใจ หรือการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้แบ่งปันความรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและองค์กร ภายใต้การสร้างพื้นที่หรือเวทีของการแบ่งปันความรู้ที่เป็นไปได้ทั้งพื้นที่จริงเพื่อให้ผู้แบ่งปันได้มาพบปะกันแบบเผชิญหน้าหรือผ่านพื้นที่เสมือนภายใต้เทคโนโลยีและการสื่อสารที่ไร้พรมแดนในโลกออนไลน์และอินเทอร์เน็ต

จากแนวคิดข้างต้นถือได้ว่า เป็นแนวคิดและทฤษฎีหลักที่ว่าด้วยการจัดการความรู้และการแบ่งปันความรู้ ซึ่งผู้ศึกษาได้นำมาบูรณาการร่วมกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางด้านประชาสังคมอันแสดงให้เห็นถึงสถานภาพและการดำรงอยู่ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชน รวมทั้งได้ศึกษาเชิงลึกถึงแนวคิดและทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้และองค์กรการเงินชุมชนในภาคประชาสังคมเพื่อให้ทราบและใช้เป็นฐานคิดของการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้น

ภายใต้บริบทสังคมของประเทศไทย และนำมาปรับใช้เป็นกรอบแนวทางในการศึกษาให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในระดับองค์กรโดยทำการสร้างกรอบแนวทางในการดำเนินการวิจัยจากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ การแบ่งปันความรู้และปัจจัยที่ทำให้เกิดการแบ่งปันความรู้ และการเคลื่อนไหวของขบวนการด้านประชาสังคม จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้และองค์กรการเงินชุมชนในภาคประชาสังคมเพื่อนำแนวคิดและทัศนะของผู้เชี่ยวชาญที่ได้มาปรับกรอบแนวทางในการศึกษาให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับการแบ่งปันความรู้ขององค์กรการเงินชุมชนในบริบทของประเทศไทยมากยิ่งขึ้นและทำให้ทราบว่ามียุทธศาสตร์ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนใดบ้างที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดี จากนั้นผู้ศึกษาจึงได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจงจากเกณฑ์ความเข้มแข็งและการแบ่งปันความรู้ขององค์กรชุมชน (กรุณาดูรายละเอียดในภาคผนวก) จึงได้พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่มีความสอดคล้องกับเกณฑ์จำนวน 12 กลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนที่กระจายใน 5 ภูมิภาคของประเทศไทย ทั้งนี้ในกลุ่มพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 12 กลุ่มสามารถจำแนกเป็นกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีจำนวน 8 กลุ่ม และกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติ 4 กลุ่ม ซึ่งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันด้วยเกณฑ์ด้านความเข้มแข็งในการแบ่งปันความรู้ของผู้นำและสมาชิก กล่าวคือ เป็นความแตกต่างของผู้นำในเชิงการมีพลังความสามารถ มีทักษะความรู้และความคิดต่อยอดงานในเชิงการริเริ่มในงานใหม่ และความแตกต่างของกลุ่มสมาชิกที่มีพลังความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความสามารถคิดค้นวิธีการกิจกรรมใหม่ ๆ และมีความมั่นใจในการทำงาน เมื่อได้พื้นที่ของการศึกษาค้นคว้าแล้วผู้ศึกษาได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการตรวจสอบแล้วจากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้และองค์กรการเงินชุมชนในภาคประชาสังคมมาใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนทั้ง 12 กลุ่มจึงทราบสถานการณ์การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนดังผลการศึกษาต่อไปนี้

ผลการศึกษา

เมื่อเริ่มต้นศึกษาเรื่องการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนในภาคประชาสังคม ผู้ศึกษาได้พบว่ามียุทธศาสตร์กลุ่มกองทุนการเงินชุมชนมากมายที่ดำเนินการกลุ่มในรูปแบบนี้ แต่ประเด็นปัญหาของการวิจัย คือ ต้องการศึกษากลุ่มที่นำความรู้มาใช้ขับเคลื่อนและดำเนินงานกลุ่มด้วยการแบ่งปันความรู้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงกำหนดเกณฑ์ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนประยุกต์ร่วมไปกับการแบ่งปันความรู้ที่เสนอแนะโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้และองค์กรการเงิน

ชุมชนในประเทศไทยจึงนำมาสู่กลุ่มออมทรัพย์และกองทุนการเงินองค์กรชุมชน 12 กลุ่มที่กระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศและได้จำแนกกลุ่มเหล่านี้ออกเป็นกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดี 8 กลุ่มและกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติ 4 กลุ่ม แต่อย่างไรก็ดี เมื่อทำการศึกษาในภาคสนามโดยเน้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มเป็นหลัก ร่วมกับการสัมภาษณ์กลุ่มด้วยการสังเกตกระบวนการขับเคลื่อนการแบ่งปันความรู้ของทุกกลุ่ม จึงพบว่าโดยภาพรวมแล้วการแบ่งปันความรู้ของทุกกลุ่มเกิดขึ้นและดำเนินการโดยกลุ่มคนจำนวนหนึ่งซึ่งมิใช่คนส่วนใหญ่ กล่าวคือ การแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นประจำและสม่ำเสมอของทุกกลุ่มเป็นการดำเนินการโดยกลุ่มผู้นำหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นคณะกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนการเงินองค์กรชุมชนร่วมไปกับกลุ่มสมาชิกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นผู้รู้หรือคนที่มีความรู้และได้รับการยอมรับว่ามีความรู้ดีของกลุ่มและชุมชน นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มสมาชิกอีกจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นคนที่น่าสนใจการดำเนินงานตลอดจนร่วมติดตามความก้าวหน้าของกลุ่มที่เกิดขึ้น สำหรับกลุ่มสมาชิกอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มนี้จะเข้าร่วมแบ่งปันความรู้ในสองกรณี คือ 1) เป็นการเข้าร่วมแบ่งปันความรู้ในลักษณะการเข้าประชุมเมื่อต้องดำเนินกิจกรรมทางการเงินกับกลุ่ม ซึ่งโดยระเบียบของกลุ่มได้กำหนดว่าสมาชิกต้องเข้าร่วมประชุมและแบ่งปันความรู้กับกลุ่ม 2) เป็นการเข้าร่วมแบ่งปันความรู้กับกลุ่มเมื่อครบรอบการดำเนินงาน 1 ปีซึ่งทุกกลุ่มจะมีการประชุมสามัญประจำปี (รวมไปถึงการประชุมในวาระพิเศษหรือวาระปกติที่จำเป็นต้องขอมติจากกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่) ดังนั้น สมาชิกทุกคนจึงมีโอกาสร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า โดยทั่วไปแล้วการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นของทุกกลุ่มจึงมิใช่การแบ่งปันความรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีในเรื่องการจัดการความรู้และการแบ่งปันความรู้อย่างสมบูรณ์ เช่น กลุ่มต้องร่วมระดมความรู้เพื่อนำมาแบ่งปันกันในลักษณะเป็นการให้และรับความรู้ทั้งสองทางอย่างเคร่งครัด หรือต้องเป็นการแบ่งปันความรู้เฉพาะความรู้ในเรื่องกองทุนการเงินอย่างจริงจัง แต่เป็นการรับความรู้หรือรับทราบ (รับรู้และรับฟัง) จากผู้นำมากกว่าจึงไม่ใช้การแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นในแนวราบจากฐานการปฏิบัติจริงและจากความรู้ฝังลึกเสมอไป ดังนั้น การแบ่งปันความรู้ดังกล่าวจึงเป็นการดำเนินการโดยกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง (กลุ่มผู้นำและกลุ่มสมาชิกเพียงบางส่วน) มิใช่คนส่วนใหญ่ของกลุ่ม ถึงแม้ว่าทุกกลุ่มจะอธิบายว่ามีการแบ่งปันความรู้เกิดขึ้นกับทุกคนในกลุ่มแล้วก็ตาม นอกจากนี้ เมื่อจำแนกการศึกษาออกเป็นกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดี และกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติ ผลการศึกษาพบว่า แต่ละกลุ่มมีการแบ่งปันความรู้ในลักษณะที่สอดคล้องกับกลุ่มโดยทั่วไปที่อธิบายไว้ข้างต้นนั้น คือ เป็นการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง แต่ความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีและกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกตินั้นพบว่ายังคงเกิดขึ้นบ้างโดยเฉพาะในเรื่องของความจริงจังและความสม่ำเสมอเข้มขันของการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นในบางด้าน เช่น การมีส่วนร่วมแบ่งปันความรู้ของกลุ่มผู้แบ่งปันความรู้ และความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปัน เป็นต้น

การแบ่งปันความรู้เมื่อก่อตั้งกลุ่ม

เมื่อคนกลุ่มหนึ่งได้รวมตัวและเห็นว่าหากดำเนินการกลุ่มในรูปแบบกลุ่มกองทุนการเงิน องค์กรชุมชนจะทำให้กลุ่มสามารถจัดการกับปัญหาหนี้สินและความยากจนของคนในชุมชนได้ แต่กลุ่มต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่างของความสำเร็จก่อนที่จะขยายไปสู่กลุ่มคนทั่วไปในชุมชน ดังนั้น ทุกกลุ่มจึงเริ่มต้นดำเนินการจากคนจำนวนหนึ่งที่เรียกได้ว่าเป็นกลุ่มผู้นำทางความคิดซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พระ ครู ผู้รู้ของชุมชน ประธานชมรมหรือหัวหน้ากลุ่ม องค์กรชุมชนบางกลุ่ม เป็นต้น การพบปะกันของคนกลุ่มนี้อาจใช้ในรูปแบบหรือเป็นโอกาสที่เป็นทางการโดยตรง คือ กำหนดวันใดวันหนึ่งเพื่อให้เกิดการพบปะและแบ่งปันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้หรือ กำหนดปัญหาร่วมกัน รวมไปถึงโอกาสที่ไม่เป็นทางการตามแต่กลุ่มมีความสะดวก แต่โดยส่วนมาก มักมีการกำหนดอย่างเป็นทางการเพื่อให้สมาชิกในกลุ่มผู้นำมีความมั่นใจและเห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะดำเนินการกลุ่มต่อไป โอกาสของการพบปะกันเหล่านี้ทำให้เกิดการระดมความคิดและกำหนด ปัญหาซึ่งนำมาสู่การกำหนดความรู้ที่กลุ่มต้องการ ผลการศึกษาพบว่าในระยะเริ่มต้นของทุกกลุ่ม จะเกิดคำถามมากมายที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มยังขาดความรู้ที่จำเป็นหรือความรู้ใดเป็นสิ่งที่กลุ่ม ต้องการ เช่น กลุ่มรู้แต่เพียงต้องออมเงินและฝากเงินเพื่อให้กลุ่มมีแหล่งเงินทุนสะสมและนำมาให้ กลุ่มสมาชิกกู้ยืมได้ แต่กลุ่มไม่รู้ว่าจะต้องดำเนินการอย่างไรและมีเงื่อนไขใดเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง หรือ การขยายจำนวนสมาชิก การเข้ามาเป็นสมาชิกนั้นต้องทำอะไร จำเป็นหรือไม่ที่สมาชิกต้องเป็น คนในชุมชนเท่านั้น ที่สำคัญคนทำงานหรือคณะกรรมการที่เข้ามาบริหารจัดการกลุ่มกองทุนควรมี กี่คนและแต่ละคนต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง คำถามเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มยังขาดความรู้ในการ บริหารจัดการและดำเนินงานกลุ่ม ดังนั้น จึงเกิดเป็นแนวทางของความรู้ที่กลุ่มต้องการและนำไปสู่ การแสวงหาความรู้เพื่อการแบ่งปันความรู้กับแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งพบว่าในลำดับแรกเกือบ ทุกกลุ่มจะพยายามแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ที่มีอยู่ภายในกลุ่มผู้นำทางความคิดก่อนจึงเป็น โอกาสให้กลุ่มคนที่มีความรู้ นั้น ๆ อยู่แล้วหรือพอจะมีความรู้อยู่บ้างได้นำความรู้ของตนมาแบ่งปัน และแลกเปลี่ยนกัน และผลการศึกษายังพบอีกว่ากลุ่มที่กลุ่มผู้นำพอจะมีความรู้สนับสนุนอยู่บ้าง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดี เช่น ธนาคารชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันออก ซึ่งปรากฏว่าหนึ่งในผู้นำกลุ่มมีผู้ใหญ่บ้านซึ่งพอจะมีความรู้ในเรื่องกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนจาก การได้ร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอก จากผู้ที่เป็นเจ้าหน้าที่ในภาคส่วนราชการ หรือการอ่าน หนังสือและดูภาพข่าว เป็นต้น เช่นเดียวกับกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทาง ภาคกลางและกลุ่มออมเงินวันละหนึ่งบาทแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคเหนือซึ่งแต่ละกลุ่มต่างมีผู้นำ ที่มีพื้นฐานในการจัดการระบบการเงินหรือการทำบัญชี เนื่องจากเป็นอาจารย์และพนักงานการเงิน มาก่อน แต่กลุ่มยอมรับว่ายังขาดความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนทั้งระบบ เหล่านี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นให้หลายกลุ่มได้นำความรู้มาแบ่งปันกันภายในกลุ่ม ดังนั้น เมื่อกลุ่มผู้นำ อื่น ๆ มีความรู้ที่สอดคล้องหรือแตกต่างกันไปจึงเป็นโอกาสให้การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มเกิดมาก

ยิ่งขึ้น และเมื่อเกิดประเด็นในเชิงคำถามที่กลุ่มไม่รู้ขึ้นมาอีกครั้งจะนำมาสู่การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำกลับมาแบ่งปันภายในกลุ่มต่อไป ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าการแสวงหาและแบ่งปันความรู้ในขั้นเริ่มต้นนี้มีน้อยกลุ่มที่กลุ่มผู้นำมีความรู้ในเรื่องที่กลุ่มต้องการดีและสมบูรณ์อยู่แล้ว จึงนำมาสู่การแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนมักรู้จักกันเป็นอย่างดีว่าใครมีความรู้ดีหรือเก่งในเรื่องใดจึงทำให้เกิดการเข้าหาและขอร่วมแบ่งปันความรู้กับผู้ของชุมชนด้วยและเป็นการนำพาให้กลุ่มผู้รู้ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม และขณะเดียวกันกลุ่มได้เห็นความสำคัญกับแหล่งความรู้ภายนอกกลุ่ม เนื่องจากหลายกลุ่มเห็นว่าความรู้เรื่องกองทุนการเงินชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่กลุ่มไม่คุ้นเคยจึงจำเป็นต้องร่วมแบ่งปันความรู้จากกลุ่มภายนอกที่มีความรู้ทั้งในเชิงวิชาการรวมถึงการแบ่งปันความรู้จากแหล่งปฏิบัติดังเช่นจากกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนต้นแบบภายนอก

การแบ่งปันความรู้เพื่อขยายกลุ่มสมาชิก

ความรู้ที่กลุ่มผู้นำทางความคิดได้แสวงหาและร่วมแบ่งปันจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ จะนำมาสู่การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนภายในกลุ่มเพื่อผลักดันให้เกิดการนำความรู้นั้นมาใช้บริหารจัดการและดำเนินการกลุ่ม ดังนั้น ภายหลังจากการนำความรู้มาใช้และกลุ่มได้มีโอกาสกลับมาแบ่งปันความรู้ร่วมกันอีกครั้งจะทำให้เกิดการมองเห็นว่าความรู้ใดเหมาะสมและสามารถนำมาใช้ได้ผลเป็นอย่างดีหรือความรู้ใดยังขาดอยู่จึงนำมาสู่การเปิดวาระการประชุมเพื่อให้กลุ่มผู้นำทางความคิดได้แบ่งปันและแสวงหาความรู้เพื่อเติมเต็มและลดข้อบกพร่องในการทำงานของกลุ่มให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จนกระทั่งหลายกลุ่มเริ่มก่อตั้งและดำเนินการกลุ่มได้ดีในระดับหนึ่งซึ่งหมายความว่า การดำเนินงานในรูปกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนเป็นการดำเนินงานที่ได้ผลและทำให้กลุ่มมีเงินออมภายในกลุ่มจำนวนหนึ่งจึงเกิดการวางแผนเพื่อให้เงินออมที่มีอยู่นั้นสามารถนำมาใช้หมุนเวียนให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มสมาชิกได้มากขึ้น เนื่องจากกลุ่มมีความรู้จากการแบ่งปันมาก่อนหน้านี้ว่าความรู้จากการออมเพื่อสะสมเงินเพียงอย่างเดียวจะไม่เกิดประโยชน์แก่กลุ่มหรือไม่ทำให้กลุ่มมีการดำเนินงานที่ก้าวหน้าและเข้มแข็งขึ้น แต่กลุ่มต้องรู้จักบริหารจัดการกองทุนเพื่อกลุ่มคนส่วนใหญ่ซึ่งจะนำมาสู่การแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มสมาชิกและจะส่งผลกระทบต่อชุมชนด้วย เหล่านี้ทำให้กลุ่มมองเห็นแนวทางที่จะขับเคลื่อนและพัฒนากลุ่มต่อไป แต่จำเป็นต้องอาศัยกลุ่มคนจำนวนมากขึ้นจึงเกิดกระบวนการที่บางกลุ่มเรียกว่าเป็นการขายความคิดแก่กลุ่มคนทั่วไปในชุมชน เพื่อชี้แจงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงานของกลุ่มและประโยชน์ที่เกิดขึ้น ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ไม่เป็นการแบ่งปันความรู้ตามแนวคิดทฤษฎีในเรื่องการแบ่งปันความรู้มากนัก เนื่องจากความรู้ที่กลุ่มให้แก่กลุ่มคนในชุมชนเป็นการแบ่งปันความรู้ในลักษณะการให้ความรู้เพียงอย่างเดียวผ่านการประชุมชี้แจงที่จัดให้มีขึ้นโดยมีการตอบสนองของคนในชุมชนด้วยการซักถามเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากกว่าเป็นการแบ่งปันความรู้ในเชิงแลกเปลี่ยนกันอย่างจริงจัง แต่กระบวนการดังกล่าวทำให้ทุกกลุ่มสามารถขยายกลุ่มสมาชิกเพิ่มมากขึ้นถึงแม้ว่า

กลุ่มสมาชิกที่เข้ามาร่วมกระบวนการกับกลุ่มไม่น้อยจะมีเป้าหมายเพื่อต้องการดำเนินการกิจกรรมทางการเงินกับกลุ่มและร่วมรับผลประโยชน์มากกว่าเข้ามาร่วมแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มก็ตาม

การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มร่วมกับกลุ่มสมาชิกทั่วไปส่วนมาก

เมื่อกลุ่มมีสมาชิกเพิ่มขึ้นมากกว่าเป็นกลุ่มสมาชิกที่เป็นผู้นำทางความคิดเช่นเมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่มได้ส่งผลให้การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มในระยะต่อมามีความผูกพันกับการดำเนินงานและผลการดำเนินงานทางการเงินของกลุ่มอยู่มาก กล่าวคือ เมื่อจำนวนกลุ่มสมาชิกมีจำนวนเพิ่มขึ้นกลุ่มต้องมีวิธีการจัดการเพื่อให้เกิดระเบียบในการบริหารสมาชิกและให้กลุ่มสมาชิกสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขการดำเนินการทางการเงินทั้งการฝากและออมเงิน การกู้ยืม ตลอดจนสวัสดิการหรือผลประโยชน์ที่แต่ละกลุ่มกำหนดให้มีขึ้น ซึ่งการดำเนินงานทางการเงินทำให้เกิดประเด็นทั้งในเชิงปัญหาที่กลุ่มต้องหาทางจัดการซึ่งกลุ่มจำเป็นต้องเรียนรู้และพัฒนาให้มีการจัดการที่ดีขึ้น ดังนั้นจึงปรากฏว่าความรู้เนื้อหาหนึ่งที่กลุ่มนำมาแบ่งปันให้แก่กลุ่มสมาชิกส่วนมากรวมไปถึงกับกลุ่มสมาชิกที่เป็นผู้ร่วมกิจกรรมทางการเงินกับกลุ่มโดยเฉพาะในการกู้ยืมเงิน ซึ่งความรู้ที่นำมาแบ่งปันดังกล่าวเป็นความรู้ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการชี้แจงการดำเนินงานทางการเงินที่ถูกต้องซึ่งกลุ่มสมาชิกส่วนมากต้องเข้าใจตรงกันและปฏิบัติตาม เช่น กลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีกลุ่มหนึ่งได้กำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับของกลุ่มว่าทุกครั้งที่กลุ่มสมาชิกต้องดำเนินการทางการเงินกับกลุ่ม กลุ่มสมาชิกต้องเข้าร่วมรับฟังระเบียบข้อปฏิบัติกับกลุ่มทุกครั้ง และหากมีประเด็นข้อคิดเห็นเพิ่มเติมหรือต้องการเสนอแนะความรู้ใดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้นก็สามารถทำได้ แต่ปรากฏว่าโดยทั่วไปแล้วกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มมักเป็นผู้ปฏิบัติตามกลุ่มผู้นำหรือระเบียบของกลุ่มมากกว่า

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความรู้ที่กลุ่มแบ่งปันให้แก่กลุ่มสมาชิกส่วนมากยังคงเป็นการประชุมเพื่อชี้แจงมากกว่าการร่วมแบ่งปันความรู้กันอย่างจริงจังเช่นเดียวกับเมื่อกลุ่มได้ขยายกลุ่มสมาชิกถึงแม้ว่าทุกโอกาสของการแบ่งปันความรู้ที่กลุ่มกำหนดให้มีขึ้นตามวาระการประชุมต่าง ๆ ในแต่ละเดือน การประชุมสามัญประจำปี การประชุมกรณีพิเศษ (วิสามัญ) และการประชุมเพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม ซึ่งกลุ่มได้เปิดโอกาสให้กลุ่มสมาชิกทุกคนได้เข้าร่วมเพื่อระดมความคิดเห็นและกำหนดความต้องการร่วมกันของคนในกลุ่มไปพร้อม ๆ กับการนำความรู้ของกลุ่มส่วนมากมาแบ่งปันและแลกเปลี่ยนกัน แต่กลับปรากฏว่ากลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่ยังคงเป็นผู้รับฟังมากกว่าการร่วมแบ่งปันความรู้กับกลุ่มอย่างจริงจัง

การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มผู้นำร่วมกับกลุ่มสมาชิกผู้รู้และผู้ที่มีความสนใจการดำเนินของกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า การแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นมิใช่เป็นเพียงการให้หรือชี้แจงความรู้ที่ถูกต้องและพึงปฏิบัติจากกลุ่มผู้นำเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น หากการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังและเคร่งครัดยังคงมีอยู่แต่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้นำร่วมกับกลุ่มสมาชิกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นผู้รู้และผู้ที่มีความสนใจร่วมติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานของกลุ่ม โอกาสในการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มผู้นำร่วมกับกลุ่มสมาชิกส่วนนี้มักเกิดขึ้นและเป็นผลมาจากการดำเนินงานทั้งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเงินและการบริหารจัดการกลุ่มที่ส่งผลให้เกิดการหาทางออกหรือแก้ไขปัญหาเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 3 กลุ่มปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาความรู้ที่นำมาแบ่งปัน ดังนี้

1) การดำเนินการทางการเงิน ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินการทางการเงินให้ได้ผลดีเป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่มต้องเรียนรู้และจำเป็นต้องนำความรู้มาแบ่งปันเพื่อให้กลุ่มสามารถจัดการดำเนินงานของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น ส่งผลต่อความรู้ที่แต่ละกลุ่มได้นำมาแบ่งปันซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกันอยู่ไม่น้อย เช่น ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืม พบว่าในกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติกลุ่มหนึ่งใช้วิธีการแสวงหาความรู้ว่าแต่ละกลุ่มกองทุนได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยเท่าไร จากนั้นจึงนำความรู้ที่ได้มาแบ่งปันและสรุปเป็นอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่เหมาะสมของกลุ่ม หรือในกรณีที่เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากกลุ่มสมาชิกขาดวินัยในการชำระหนี้เงินกู้ยืมซึ่งพบว่าหลายกลุ่มได้ประสบปัญหานี้และมีวิธีการจัดการของกลุ่มตนเองที่ต่างกัน เช่น ธนาคารชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันออกที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีได้ใช้ความรู้ที่กลุ่มร่วมแบ่งปันกันมาจากรู้ที่เป็นบทเรียนในครั้งก่อนเมื่อเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และนำมาผสมผสานกับความรู้ที่กลุ่มได้ร่วมแบ่งปันมาจากกลุ่มกองทุนการเงินต้นแบบอื่น ๆ จึงนำมาสู่การสรุปว่าต้องใช้วิธีการไม่อนุญาติให้ทุกคนที่ต้องการกู้ยืมเงินได้มีสิทธิรับเงินกู้ยืม หรือตัดสินใจการได้รับสวัสดิการบางอย่างที่กลุ่มสมาชิก (ที่ขาดวินัยการชำระหนี้) พึงได้รับ เช่นเดียวกับธนาคารชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคเหนือตอนบนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติเนื่องจากกลุ่มได้เรียนรู้และพบว่ากลุ่มเงินทุนอื่น ๆ ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยจำนวนเท่าไรจึงนำมาสู่ความรู้ในเชิงระเบียบปฏิบัติและการเสียดอกเบี้ยเพื่อเป็นค่าปรับเมื่อกลุ่มสมาชิกขาดวินัยเมื่อครบกำหนดชำระหนี้คืน เป็นต้น

2) เรื่องการบริหารจัดการของกลุ่มผู้นำหรือคณะกรรมการ ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปันในเรื่องนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพื่อจัดการกับปัญหาความไม่โปร่งใสของคณะกรรมการกลุ่มและเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับกลุ่ม เช่น กองทุนบูรณาการชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคเหนือซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีได้นำความรู้จากธนาคารพาณิชย์มาใช้ปรับประยุกต์เพื่อการเบิกจ่ายเงินของคณะกรรมการ เช่น ในเรื่องการลงลายมือชื่อเพื่อเบิกจ่าย

จำนวน 2 ใน 3 และการกำหนดวงเงินไม่เกิน 500 บาทเพื่อการเบิกจ่ายเงินแต่ละครั้ง หรือสถาบันการเงินชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันตกได้กำหนดวงเงินสำรองไว้ในชุมชนเพื่อนำมาใช้จ่ายหมุนเวียนไม่เกิน 60,000 บาท เช่นเดียวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดทางภาคกลางได้กำหนดไว้ 10,000 บาท แต่ที่เหลือจะนำไปเก็บรักษาไว้ที่ธนาคารพาณิชย์ภายนอก ซึ่งเป็นความรู้ที่กลุ่มได้แบ่งปันกันภายในกลุ่มและแลกเปลี่ยนมาจากกลุ่มภายนอกว่ากลุ่มต้องป้องกันความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นในกลุ่มคณะกรรมการ และเป็นการสำรองเงินทุนของกลุ่มร่วมไปกับการประกันความเสี่ยง กลุ่มจึงจำเป็นต้องสำรองเงินสำหรับการใช้จ่ายไว้ที่กลุ่มส่วนหนึ่งและสำรองเงินส่วนใหญ่ไว้กับธนาคารภายนอก

นอกจากนี้ ยังพบว่า การแบ่งปันความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการของกลุ่มผู้นำได้มีประเด็นเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินงานของคณะกรรมการเกิดประสิทธิผลที่ดียิ่งขึ้น เนื่องจากกลุ่มจำเป็นต้องปรับตัวให้การดำเนินงานของกลุ่มมีความเหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบันและมีการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกับภายนอกได้มากขึ้น จึงปรากฏว่าหลายกลุ่มได้ผลักดันและสนับสนุนให้กลุ่มผู้นำได้เข้าร่วมแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มภายนอก ทั้งในกรณีของการร่วมประชุมกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ และการศึกษาดูงานกับกลุ่มต้นแบบที่มีความโดดเด่นในการบริหารจัดการและดำเนินงานกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มผู้นำได้นำความรู้จากภายนอกมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการกับงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้หลายกลุ่มโดยเฉพาะในกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดี ได้จำกัดโอกาสของการแบ่งปันความรู้เพื่อนำมาบริหารจัดการงานของกลุ่มและของกลุ่มคณะกรรมการ (ผู้นำ) เท่านั้น หากยังได้สนับสนุนให้กลุ่มสมาชิกซึ่งส่วนมากเป็นกลุ่มผู้รู้และกลุ่มสมาชิกที่มีความสนใจการดำเนินงานของกลุ่มได้หมุนเวียนเป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อร่วมแบ่งปันความรู้กับภายนอกด้วย ทั้งนี้มีกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีกลุ่มหนึ่งได้อธิบายว่ากลุ่มจะสนับสนุนให้กลุ่มสมาชิกได้เข้ามาร่วมแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสและเตรียมความพร้อมในการเข้ามาเป็นผู้นำในอนาคต

3) การจัดเก็บข้อมูลและความรู้ของกลุ่ม จากการศึกษาพบว่า เมื่อกลุ่มสร้างข้อมูลความรู้ ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับและแนวปฏิบัติของกลุ่ม และมีการแบ่งปันความรู้ในเรื่องต่าง ๆ แล้วซึ่งพบว่าโดยธรรมชาติและเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติของทุกกลุ่มต้องมีการบันทึกและจัดเก็บความรู้ของกลุ่ม แต่ปัญหาที่พบในทุกกลุ่ม คือ มีกลุ่มคนที่มีความสามารถบันทึกความรู้ของกลุ่มได้น้อย ทั้งที่ส่วนใหญ่ผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มจะรู้ว่าการกลุ่มได้แบ่งปันความรู้หรืออย่างน้อยก็รู้ว่ามีการประชุมในเรื่องอะไรและกลุ่มได้พูดถึงเรื่องอะไรกันบ้าง หรือหากให้มีการถ่ายทอดความรู้ที่กลุ่มได้ประชุมให้แก่กลุ่มคนอื่น ๆ ที่มีได้มีส่วนร่วมในวาระนั้นได้ทราบซึ่งกลุ่มผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มจะทำได้ แต่หากให้ลงมือบันทึกด้วยการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรจะมีน้อยคนที่ดำเนินการได้และส่วนมากมักเป็นกลุ่มผู้นำ (ซึ่งส่วนมากเป็นประธานและเลขานุการของกลุ่ม)

ดังนั้น การบันทึกข้อมูลและความรู้จากการแบ่งปันของทุกกลุ่มจึงทำการบันทึกเฉพาะความรู้ที่สำคัญต่อการกำหนดนโยบายและการดำเนินงานของกลุ่มรวมไปถึงข้อมูลความรู้จากวาระการประชุมและทำการจัดเก็บในรูปเอกสารหนังสือ ซึ่งมีไม่น้อยที่พบว่าการบันทึกความรู้ของหลายกลุ่มได้ทำการจัดเก็บและอยู่อย่างกระจัดกระจายจึงไม่เป็นระเบียบและเกิดปัญหามากกว่าหากมีการแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่อมา ซึ่งต้องการยืนยันด้วยหลักฐานทางเอกสารจะทำให้เสียเวลาในการค้นหาเป็นเวลานาน ดังนั้น ความรู้ในระยะย้อนหลังไปมากจะเป็นความรู้ที่ทำให้กลุ่มมีปัญหาในการสืบค้นเพื่อนำกลับมาแบ่งปัน ส่งผลให้หลายกลุ่มเห็นความสำคัญกับการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบใหม่ด้วยการพึ่งพาเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์มากขึ้น แต่ปัญหาที่พบ คือ มีผู้ที่มีความสามารถในการใช้และเข้าถึงคอมพิวเตอร์ได้น้อย ดังนั้น หลายกลุ่มจึงสนับสนุนและผลักดันให้กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีทักษะด้านคอมพิวเตอร์ได้เป็นกลุ่มคนเข้ามาจัดเก็บความรู้ของกลุ่ม และขณะเดียวกันบางกลุ่มยังได้สนับสนุนให้ผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มได้เรียนและร่วมแบ่งปันความรู้กับภายนอกเพื่อเพิ่มทักษะในการใช้งานคอมพิวเตอร์ให้มากขึ้น แต่มีน้อยกลุ่มที่ผู้แบ่งปันความรู้จะนำความรู้ทางคอมพิวเตอร์กลับมาถ่ายทอดสู่กลุ่ม ซึ่งส่วนหนึ่งสันนิษฐานว่าเนื่องจากผู้แบ่งปันความรู้ภายในกลุ่ม (โดยเฉพาะในกลุ่มคนสูงอายุ) ยังมีทัศนคติกลัวเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ แต่อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันหลายกลุ่มทั้งที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีและกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติเริ่มมีการจัดเก็บข้อมูลและความรู้ทั้งหมดของกลุ่ม (สำหรับความรู้ย้อนหลังไปมากที่สามารถสืบค้นได้จะทำการทยอยเพื่อนำมาจัดเก็บ) ด้วยคอมพิวเตอร์และทำการบันทึกสำเนาไว้หลายชุด โดยกลุ่มอธิบายว่าเพื่อป้องกันข้อมูลความรู้สูญหายและเป็นการเปิดเผยการทำงานของคนกระทำการให้มีความโปร่งใส

นอกจากการจัดเก็บความรู้ของกลุ่มด้วยเอกสารและใช้คอมพิวเตอร์ที่มากขึ้นแล้ว บางกลุ่มยังได้ทำการบันทึกและจัดเก็บความรู้ที่ผ่านการแบ่งปันเกือบทุกครั้งด้วยเสียงโดยเฉพาะเมื่อกลุ่มร่วมแบ่งปันความรู้กับกลุ่มที่มีความรู้ที่ดีกว่าหรือผู้รู้จากภายนอก เช่น กลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติกลุ่มหนึ่งได้ให้ความสำคัญกับการบันทึกเสียงในการแบ่งปันความรู้ทุกครั้งซึ่งกลุ่มเห็นว่าเพื่อให้กลุ่มมีโอกาสนำความรู้ขึ้นมาแบ่งปันซ้ำและเป็นโอกาสให้ความรู้แก่คนที่ไม่มีโอกาสร่วมแบ่งปันความรู้ในครั้งนั้นได้ทราบ ดังนั้น ความรู้ที่ถูกบันทึกและจัดเก็บด้วยเสียงจะนำมาเปิดให้แก่มุมสมาชิกโดยส่วนใหญ่รวมไปถึงคนทั่วไปในชุมชนผ่านทางหอกระจายเสียงและวิทยุชุมชน

จากข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการแบ่งปันความรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปันซึ่งเกิดขึ้นในลักษณะที่กลุ่มกระตุ้นให้เกิดการนำความรู้ไปใช้ดำเนินการได้ต่อไป ขณะเดียวกันการแบ่งปันความรู้ยังเป็นผลมาจากการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาและหาทางออกให้แก่มุม ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงนำเสนอให้เห็นว่าการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นมีความเกี่ยวข้องกันอยู่สามกรณี คือ เป็นการดำเนินการทางการเงิน การบริหารจัดการของกลุ่มผู้นำ

หรือคณะกรรมการ และการจัดเก็บข้อมูลและความรู้ของกลุ่ม แต่มีใช้ว่าความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปันจะจำกัดเพียงเท่านี้ จากการศึกษาจึงพบว่าเมื่อกลุ่มได้เรียนรู้และแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มแล้ว หลายกลุ่มได้มีการขยายการดำเนินงานของกลุ่มออกไปสู่กลุ่มอื่น ๆ ทั้งในเชิงการช่วยเหลือและต่อยอดงานในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ล้วนผูกพันกับกลุ่ม คือ ต้องการเงินทุนหมุนเวียนเพื่อนำมาใช้จ่ายพัฒนาแต่ละกลุ่มต่อไป จึงเป็นโอกาสให้กลุ่มได้นำความรู้ในเรื่องใหม่ ๆ ที่ไม่จำกัดเฉพาะเรื่องกองทุนการเงินชุมชนเท่านั้นมาแบ่งปันกัน ถึงแม้ว่ากลุ่มผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มยังคงเกิดขึ้นในกลุ่มผู้นำและกลุ่มสมาชิกส่วนหนึ่งก็ตาม และขณะเดียวกันกลุ่มยังได้คิดเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ ที่ไม่เพียงเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนดังข้างต้น เช่น ธนาคารชุมชนในจังหวัดทางภาคเหนือตอนบนที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติ ซึ่งในวาระหนึ่งของการประชุมกลุ่มต้องการให้กลุ่มสมาชิกได้ดำเนินกิจกรรมเชิงขยายผลเพิ่มขึ้นและเป็นการพัฒนาชุมชน กลุ่มจึงเชื่อมโยงความคิดและความรู้กับการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลให้กลุ่มสมาชิกที่เป็นสมาชิกจากโครงการหลวงและสมาชิกอื่น ๆ ได้เสนอความรู้ให้มีการอมป่าไปพร้อมๆ กับการขอกู้ยืมเงิน คือ เมื่อมีการกู้ยืมเงิน ผู้กู้ยืมต้องปลูกไม้ยืนต้นหนึ่งต้นพร้อมการดูแลรักษาโดยมีคณะกรรมการของธนาคารชุมชนเป็นผู้ทำบัญชีผู้กู้ยืมเงินและบัญชีต้นไม้ที่ปลูกและคอยตรวจสอบการเจริญเติบโตของต้นไม้ด้วยจึงส่งผลให้สภาพแวดล้อมในชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

การแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่ม

นอกจากการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนซึ่งมีผู้แบ่งปันความรู้เป็นกลุ่มผู้นำและกลุ่มสมาชิกเพียงบางส่วน สำหรับการแบ่งปันความรู้กับภายนอกของหลายกลุ่มมักเกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกับภารกิจและบทบาทหน้าที่ของกลุ่มผู้แบ่งปันความรู้ เมื่อกลุ่มพิจารณาแล้วและเห็นว่าความรู้ภายในกลุ่มไม่สามารถตอบสนองการดำเนินงานในปัจจุบันของกลุ่มได้จึงส่งผลให้เกิดการแสวงหาและแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่ม กล่าวคือ การแบ่งปันความรู้กับกลุ่มภายนอกในกรณีแรกเกิดขึ้นอย่างมีความเชื่อมโยงกับการดำเนินงานภายในเครือข่ายที่กลุ่มได้มีส่วนร่วมและเป็นสมาชิก แต่อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาพบว่า การแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มของเครือข่ายในระดับหมู่บ้านไม่มีความแตกต่างไปจากการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มมากนัก เนื่องจากแต่ละกลุ่มมักมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างใกล้ชิดต่อกันจึงทำให้การบริหารจัดการและการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มหมู่บ้านมีลักษณะใกล้เคียงกัน ดังนั้น แม้โดยข้อตกลงของแต่ละกลุ่มจะกำหนดให้กลุ่มผู้นำเป็นตัวแทนเพื่อร่วมแบ่งปันความรู้กับกลุ่มเครือข่าย แต่เมื่อผู้แบ่งปันความรู้ที่เป็นกลุ่มสมาชิกของแต่ละหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน เช่น เป็นญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงกัน จึงทำให้กลุ่มสมาชิกสามารถเข้าร่วมการแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มได้ แต่สมาชิกกลุ่มนี้ยังคงเป็นสมาชิกกลุ่มเดิมที่เข้าร่วมแบ่งปันความรู้ภายในกลุ่มอยู่เสมอ

สำหรับการแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มของเครือข่ายในระดับตำบลไปจนถึงจังหวัดพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มผู้นำเช่นเดิม และส่วนใหญ่เนื้อหาความรู้ที่กลุ่มเครือข่ายนำมาแบ่งปันกันมักเป็นเรื่องการรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มองค์กรที่เป็นสมาชิก รวมทั้งความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินงานและการปรับตัวของกลุ่มจนเกิดเป็นบทเรียนให้แก่กลุ่มอื่น ที่สำคัญเครือข่ายได้มีการวางแผนร่วมกันเพื่อขยายจำนวนลูกข่ายรวมไปถึงการพัฒนาองค์กรสมาชิกในลักษณะการให้ความช่วยเหลือเพื่อเสริมหนุนการดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกและยกระดับเครือข่ายให้มีความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้น เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันออกได้กำหนดระบบการสำรองเงินส่วนกลางเพื่อนำมาใช้จ่ายภายในเครือข่าย ซึ่งแต่ละกลุ่มองค์กรสมาชิกเครือข่ายจะมีระบบการนำเงินมาฝากไว้เป็นเงินส่วนกลางของเครือข่ายจำนวนหนึ่ง เงินส่วนนี้จะนำมาบริหารจัดการภายในเครือข่ายและเมื่อกลุ่มองค์กรสมาชิกกลุ่มใดมีปัญหาทางการเงิน เช่น มีเงินให้สมาชิกกู้ยืมไม่พอซึ่งกลุ่มสามารถขอกู้ยืมจากเครือข่ายได้และเครือข่ายส่วนกลางสามารถจัดการให้ได้ทันที

นอกจากการแบ่งปันความรู้ภายในเครือข่ายแล้วยังมีการแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มกับองค์กรภายนอกทั้งในรูปแบบการประชุมสัมมนาและการศึกษาดูงานเพื่อการเติมเต็มความรู้ของกลุ่มให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบางกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดี ซึ่งมีโอกาสนำความรู้ในการดำเนินงานและผลการทำงานของกลุ่มไปเสนอและแบ่งปันความรู้กับกลุ่มภายนอกในรูปแบบนิทรรศการหรือมีกลุ่มภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานกลุ่ม เมื่อกลุ่มได้เข้าร่วมแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มบ่อยครั้งจะทำให้เกิดเป็นความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับกลุ่มภายนอก ดังนั้น เมื่อมีความรู้ใหม่ที่สำคัญสำหรับกลุ่ม ความสัมพันธ์ที่ดีจะเป็นสิ่งสนับสนุนให้กลุ่มมีโอกาสกลับมาร่วมแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มอีกครั้ง และขณะเดียวกัน หลายกลุ่มยังมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ จากภายนอกเข้ามาให้การสนับสนุนและแบ่งปันความรู้ร่วมกับกลุ่มอย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะจากหน่วยงานภาครัฐและมหาวิทยาลัย แต่อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาพบว่า มีบางกลุ่มโดยเฉพาะในกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติซึ่งมีการแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มน้อยลงหากเปรียบเทียบกับเมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่ม เนื่องจากกลุ่มเห็นว่าความรู้ในเรื่องการดำเนินงานทางการเงินของแต่ละกลุ่มไม่มีความแตกต่างไปจากเดิมมากนักจึงส่งผลให้การดำเนินงานของแต่ละกลุ่มกองทุนการเงินชุมชนมีความคล้ายคลึงกันและดูเหมือนว่าเป็นการเลียนแบบ นอกจากนี้ การเข้ามาสนับสนุนของกลุ่มภายนอกในปัจจุบันมักเป็นไปในลักษณะการแสวงหาความรู้จากกลุ่มมากกว่าเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน กลุ่มจึงให้ความสำคัญกับการแบ่งปันความรู้ภายในกลุ่มมากกว่า

การแบ่งปันความรู้ในอนาคต

ผู้ศึกษาได้เปิดประเด็นนี้ขึ้นมาเนื่องจากต้องการทราบว่ากลุ่มกองทุนการเงินชุมชนที่ศึกษามีแนวทางจัดการเพื่อแบ่งปันความรู้ในอนาคตของกลุ่มอย่างไร ซึ่งพบว่าหลายกลุ่ม

ต่างพิจารณาอนาคตของกลุ่มอย่างสอดคล้องกับการให้ความสำคัญกับเนื้อหาความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปันและเน้นที่การรู้เท่าทันความรู้ใหม่ ๆ ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการแบ่งปันความรู้มากยิ่งขึ้น กล่าวคือ หลายกลุ่มโดยเฉพาะในกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดี เห็นว่ากลุ่มจำเป็นต้องปรับตัวและเรียนรู้จากความรู้ภายนอกอยู่เสมอเนื่องจากการดำเนินงานของกลุ่มจะไม่จำกัดและพัฒนาเพียงลำพัง ดังนั้น หากต้องพิจารณาอย่างเชื่อมโยงกับความรู้และการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกจะส่งผลให้หลายกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีพยายามปรับตัวและแสวงหาความรู้จากภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอและนำความรู้นั้นมาใช้งานให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มซึ่งไม่จำกัดเพียงเรื่องการบริหารจัดการทางการเงินของกลุ่มกองทุนการเงินเท่านั้น หากบางกลุ่มเริ่มนำความรู้ที่เป็นสากลมากยิ่งขึ้นเพื่อนำมาแบ่งปันและใช้ในกลุ่ม เช่น การสำรวจเงินทุนของกลุ่มและประกันความเสี่ยงของกลุ่มกองทุนการเงิน การบริหารจัดการทางการตลาด กลไกตลาด การนำเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์เข้ามาจัดเก็บความรู้เหล่านี้ คือ ความรู้ที่หลายกลุ่มเห็นว่าสำคัญต่อการดำเนินการของกลุ่มในอนาคต

เหล่านี้ คือ การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนในการศึกษาค้นคว้าซึ่งผู้ศึกษาได้นำเสนอให้เห็นถึงการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นตามพัฒนาการของกลุ่ม และสามารถสรุปได้ว่า การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มนั้นเกิดขึ้นกับกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่เป็นกลุ่มผู้นำและกลุ่มสมาชิกผู้รู้และผู้ที่มีความสนใจการดำเนินงานของกลุ่มซึ่งมีใช้กลุ่มสมาชิกทั้งหมด ดังนั้น การแบ่งปันความรู้ในลักษณะที่กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนและนำความรู้มาแบ่งปันทั้งในลักษณะการให้และรับความรู้สองฝ่ายจะจำกัดเพียงกลุ่มผู้ร่วมแบ่งปันความรู้กลุ่มหนึ่งเท่านั้นและเกิดขึ้นในโอกาสที่เป็นทางการเมื่อมีการประชุมกลุ่ม นอกจากนี้ การแบ่งปันความรู้ภายในกลุ่มยังมีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปันซึ่งเกิดจากการกำหนดแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มที่เหมาะสมหรือเพื่อตอบสนองทั้งในเชิงแก้ปัญหาและหาทางออกให้กับผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นสำหรับการแบ่งปันความรู้ของผู้แบ่งปันความรู้ทั้งหมดซึ่งหมายรวมไปถึงกลุ่มสมาชิกที่เหลือ ซึ่งการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการให้ความรู้เพื่อชี้แจงแก่กลุ่มสมาชิกและเกิดขึ้นในโอกาสของการประชุมที่เป็นทางการเช่นกัน สำหรับการแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มส่วนใหญ่ยังคงเกิดในกลุ่มผู้นำ ยกเว้นบางกรณีที่มีกลุ่มสมาชิกส่วนหนึ่งร่วมด้วย เช่น การแบ่งปันความรู้ในระดับเครือข่ายหมู่บ้าน การประชุมสัมมนาและศึกษาดูงานที่มีกลุ่มสมาชิกเป็นตัวแทน ทั้งนี้หากเป็นการแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มของเครือข่ายจะเป็นการแบ่งปันความรู้เพื่อสนับสนุนส่งเสริมกลุ่มองค์กรลูกข่ายและการยกระดับเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น แต่หากเป็นการแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มกรณีอื่นมักเกิดขึ้นโดยเน้นความรู้ที่กลุ่มต้องการ เช่นเดียวกับการแบ่งปันความรู้ในอนาคตซึ่งกลุ่มส่วนใหญ่โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีได้ให้ความสำคัญกับความรู้ที่กลุ่มสามารถนำมาพัฒนาอย่างสอดคล้องกับความเป็นสากลและการเปลี่ยนแปลงของความรู้จากภายนอกได้

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยข้างต้นนำมาสู่บทสรุปและข้อเสนอแนะซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ 1) สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะที่มีต่อกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มควรได้รับการยกระดับการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มอย่างไรจึงจะทำให้การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มที่ติดอยู่แล้วได้มีการแบ่งปันความรู้ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการเติมเต็มให้กลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ซึ่งเกิดขึ้นได้น้อยให้มีการแบ่งปันความรู้มากกว่าเดิม 2) ข้อเสนอแนะในระดับนโยบายที่มีต่อการแบ่งปันความรู้และการดำเนินงานของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนให้มีการคงอยู่และยั่งยืน และ 3) ข้อเสนอแนะที่มีต่อการศึกษาค้างต่อไป ซึ่งเกิดจากข้อค้นพบที่ได้ภายหลังทำการศึกษาซึ่งจะเห็นว่าการศึกษาค้างนี้มีข้อจำกัดบางประการ จึงนำมาสู่การเสนอแนะให้ผู้ที่มีความสนใจศึกษาในประเด็นนี้ได้พิจารณาและเติมเต็มข้อจำกัดที่มีอยู่ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะที่มีต่อกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชน

การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนทั้งในกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีและกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติได้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทั้งสองมีการแบ่งปันความรู้บางลักษณะที่คล้ายคลึงกันและควรมีการยกระดับให้การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มดียิ่งขึ้น ดังนี้

1) ผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่ม

การแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นการแบ่งปันความรู้ของคนกลุ่มหนึ่งที่เป็นกลุ่มผู้นำร่วมไปกับกลุ่มสมาชิกที่เป็นผู้รู้และผู้ที่มีความสนใจร่วมติดตามการดำเนินงานของกลุ่มจึงมิใช่การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มคนทั้งหมด จึงเกิดเป็นข้อเสนอแนะว่าต้องมีการยกระดับการแบ่งปันความรู้ของผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มไปสู่กลุ่มสมาชิกส่วนมาก ที่สำคัญการแบ่งปันความรู้ต้องไม่เป็นการให้ความรู้ที่กลุ่มจัดขึ้นเพื่อชี้แจงความรู้หรือประเด็นสถานการณ์การดำเนินงานต่าง ๆ ดังเช่นที่ผ่านมา แต่กลุ่มต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มสมาชิกส่วนมากให้มากขึ้นซึ่งเริ่มต้นด้วยการดึงหรือชักจูงให้กลุ่มสมาชิกส่วนมากเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดความรู้และการดำเนินงานของกลุ่ม หรือกลุ่มอาจริเริ่มให้มีโครงการหรือโครงการขึ้นมาในเชิงรูปธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติและเกิดประโยชน์แก่กลุ่ม เมื่อกลุ่มกำหนดให้กลุ่มสมาชิกส่วนมากเป็นผู้รับผิดชอบโครงการต่าง ๆ ความรับผิดชอบในงานนี้จะส่งผลให้กลุ่มสมาชิกได้จัดสรรกลุ่มคนเข้ามาทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดและสามารถขับเคลื่อนโครงการให้ดำเนินต่อไปได้ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความรู้และการแบ่งปันความรู้ให้งานนั้นเกิดการปฏิบัติ จึงส่งผลให้กลุ่มสมาชิกมีโอกาสที่จะนำความรู้ที่ได้แบ่งปันตามโครงการต่าง ๆ กลับมาแบ่งปันสู่กลุ่มกองทุนการเงินชุมชนอีกครั้ง

นอกจากนี้ ในหลายกรณีที่ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเข้าร่วมแบ่งปันความรู้ของผู้แบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นได้น้อยเมื่อกลุ่มแบ่งปันความรู้ร่วมกับผู้ (กลุ่ม) ที่มีตำแหน่งมีอำนาจ หรือมีความอาวุโสมากกว่า ซึ่งผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มจะเกิดความเกรงใจไม่กล้านำความรู้มาร่วมแบ่งปันและแลกเปลี่ยนด้วย การแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นในกรณีนี้ถือว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งในสังคมไทยที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพและอ่อนน้อมถ่อมตนที่กลุ่มผู้แบ่งปันความรู้มีต่อกันคนบางกลุ่ม แต่กลับเป็นจุดอ่อนที่ทำให้การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มเกิดขึ้นได้น้อย ดังนั้น จึงปรากฏว่าบางกลุ่มได้แก้ไขด้วยการเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้แบ่งปันความรู้ได้แบ่งปันความรู้กันเองโดยไม่มีผู้ (กลุ่ม) ที่มีตำแหน่ง มีอำนาจ หรือมีความอาวุโสร่วมแบ่งปันความรู้ด้วยแต่การดำเนินการเช่นนี้ไม่อาจเป็นการแก้ไขปัญหาได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากกลุ่มไม่สามารถดึงกลุ่มคนที่ทำให้กลุ่มผู้แบ่งปันความรู้ต้องเกรงใจได้ออกไปจากกลุ่ม จึงเกิดข้อเสนอแนะว่ากลุ่มต้องกระตุ้นให้ผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มได้นำความรู้มาแบ่งปันกับกลุ่มให้มากโดยผู้ (กลุ่ม) ที่มีตำแหน่งมีอำนาจ หรือมีความอาวุโสเป็นผู้รับฟังมากขึ้น ซึ่งคาดว่าหากกลุ่มสามารถดำเนินการเช่นนี้ได้มากครั้งขึ้นจะทำให้เกิดความคุ้นเคยและผู้แบ่งปันความรู้ไม่กลัวที่จะนำความรู้มาร่วมแบ่งปันด้วย ข้อเสนอแนะอีกประการ คือ การสนับสนุนให้กลุ่มผู้แบ่งปันความรู้อื่น ๆ ที่ไม่มีตำแหน่งการทำงานในกลุ่มได้เข้ามาเป็นกลุ่มคณะกรรมการกองทุนการเงินชุมชน หรืออย่างน้อยเป็นผู้ดำเนินการโครงการต่าง ๆ ของกลุ่มซึ่งจะทำให้ผู้แบ่งปันความรู้เกิดความภาคภูมิใจและเกิดความรู้สึกว่ามีได้เป็นเพียงกลุ่มสมาชิกและผู้ร่วมแบ่งปันความรู้ของกลุ่มเท่านั้น แต่เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ที่มีภาระรับผิดชอบในกลุ่ม

2) ความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปัน

ผลการศึกษาของหลายกลุ่มไม่น้อยได้พบว่ากลุ่มมักนำความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมทางการเงินของกลุ่มมาแบ่งปันซ้ำ ๆ หรือเป็นเรื่องเดิมนับตั้งแต่ก่อตั้งกลุ่มจนถึงปัจจุบัน ขณะเดียวกันเมื่อมีการแบ่งปันความรู้ร่วมกับกลุ่มสมาชิกส่วนมากซึ่งหลายกลุ่มยังคงชี้แจงความรู้หรือประเด็นสถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มมากกว่าเป็นการแบ่งปันความรู้ในเชิงการตอบสนองหรือรับฟังเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งสองทาง ซึ่งกรณีหลังนี้ผู้ศึกษาได้เสนอแนะไว้บ้างแล้วในส่วนของการแบ่งปันความรู้ของผู้แบ่งปันความรู้ที่ต้องมีการยกระดับด้วยการเปิดประเด็นหรือให้กลุ่มสมาชิกส่วนมากได้กำหนดโครงการที่เป็นประโยชน์กับกลุ่มและสามารถผลักดันให้ดำเนินการอย่างเป็นจริงได้ ซึ่งจะทำให้กลุ่มสมาชิกได้เรียนรู้ที่จะแสวงหาและแบ่งปันความรู้จากโครงการที่กลุ่มสมาชิกกำหนดขึ้นและนำมาแบ่งปันสู่กลุ่มกองทุนการเงินชุมชน

สำหรับเนื้อหาความรู้ที่กลุ่มมักมีการแบ่งปันในเรื่องเดิม ๆ ผู้ศึกษาเสนอแนะว่ากลุ่มต้องไม่ยึดติดกับแหล่งความรู้เดิม ๆ ทั้งภายในกลุ่มเดียวกันและกลุ่มภายนอก เนื่องจากการ

แบ่งปันความรู้เพียงแหล่งความรู้เดิมจะทำให้กลุ่มไม่มีการพัฒนาทางความรู้ ทั้งนี้แน่นอนว่าหากเป็นผู้รู้ซึ่งมักจะถูกครอบด้วยฐานคิดและความรู้ชุดหนึ่ง เหตุนี้จึงทำให้ความรู้ในเรื่องเดิม ๆ ถูกแบ่งปันซ้ำและยังทำให้กลุ่มขาดนวัตกรรม ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเสนอว่าผู้แบ่งปันความรู้ควรมีความรู้และแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น ในกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนต่างกลุ่มต่างพื้นที่ซึ่งมีการดำเนินงานที่ต่างกันอยู่พอสมควรแม้จะถูกกล่าวหาว่าเลียนแบบกันทำงานก็ตาม แต่หากพิจารณาเทียบเคียงอย่างจริงจังจะพบว่า การเลียนแบบนั้นหลายกลุ่มมีการพัฒนาไปมากกว่ากลุ่มต้นแบบด้วยซ้ำ ดังนั้น ผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มจึงไม่ควรยึดติดกับความรู้ที่ดีในเรื่องหนึ่งเรื่องใดแต่ให้โอกาสความรู้ใหม่มาแบ่งปันอย่างหลากหลาย นอกจากนี้ กลุ่มต้องคำนึงถึงความเป็นพลวัตทางความรู้ให้มากและรู้อย่างเท่าทันความผันแปรของโลกภายนอก ดังนั้น การนำความรู้แบบชาวบ้านมาแบ่งปันเพียงอย่างเดียวจะทำให้กลุ่มพัฒนาไปได้ไม่มากแต่กลุ่มควรเน้นความรู้สากล เช่น การบริหารความเสี่ยง การสำรองเงินทุนของกลุ่ม กลไกตลาด และเงินทุน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้กลุ่มสามารถยกระดับความรู้และการดำเนินงานของกลุ่มให้มีความมั่นคงและพัฒนาต่อไปได้

3) โอกาสในการแบ่งปันความรู้ของกลุ่ม

การแบ่งปันความรู้ที่เน้นให้เกิดขึ้นในวาระของการประชุมอย่างเป็นทางการเพียงอย่างเดียวจะทำให้กลุ่มสมาชิกส่วนมากไม่มีโอกาสร่วมแบ่งปันความรู้ด้วยมากนัก เนื่องจากผลการศึกษาของหลายกลุ่มพบว่าสาเหตุที่กลุ่มสมาชิกส่วนมากไม่เข้าร่วมแบ่งปันความรู้ของกลุ่มเนื่องจากต้องทำงานและประกอบอาชีพ ดังนั้น กลุ่มจึงควรกระตุ้นให้เกิดการแบ่งปันความรู้ที่กำหนดมาจากกลุ่มสมาชิกโดยเน้นการใช้เวลาที่สะดวกและมีความเหมาะสมซึ่งจะทำให้การแบ่งปันความรู้สามารถขยายโอกาสออกไปสู่กลุ่มสมาชิกส่วนมากได้ ขณะเดียวกันกลุ่มต้องสนับสนุนให้การแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มเกิดขึ้นอย่างหลากหลายทั้งในโอกาสที่กลุ่มเป็นผู้เข้าร่วมแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มเองหรือมีกลุ่มภาคีเข้ามาสนับสนุนและร่วมแบ่งปันความรู้กับกลุ่ม ดังนั้น กลุ่มจึงต้องมีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ และมีแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ที่สำคัญต้องไม่ปิดกั้นกลุ่มจากภายนอกโดยกลุ่มต้องรู้ว่าจุดอ่อนหรือสิ่งที่ควรพัฒนาของกลุ่มคืออะไร ซึ่งจะส่งผลต่อการได้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มหรืออาจเป็นความรู้ใหม่ การรู้แหล่งความรู้ที่ดีและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันจะทำให้กลุ่มสามารถแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มได้ทุกโอกาสและกับทุกภาคีทั้งในภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาสังคม

เหล่านี้ คือ สรุปและข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนซึ่งมีการแบ่งปันความรู้เกิดขึ้นน้อยทั้งในตัวผู้แบ่งปันความรู้ ความรู้ที่กลุ่มนำมาแบ่งปัน และโอกาสของการแบ่งปันความรู้ทั้งในกรณีของการแบ่งปันความรู้ภายในกลุ่มเองและการแบ่งปันความรู้ข้ามกลุ่มจากข้อเสนอแนะข้างต้นนำมาสู่การยกระดับเพื่อให้กลุ่มมีการแบ่งปันความรู้ที่ดีขึ้น สำหรับข้อเสนอแนะต่อไปเป็นข้อเสนอแนะที่มีต่อความจำกัดของการศึกษาบางประการซึ่งจำเป็นต้องได้รับการเพิ่มเติมและเกิดการยกระดับให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

การเกิดขึ้นมาและดำรงอยู่ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนในปัจจุบันถือได้ว่ามีบทบาทและได้ทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากกลุ่มกองทุนเหล่านี้มีได้มุ่งเน้นที่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นหลัก หากได้คำนึงถึงความมั่นคงทางสังคมและการดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองโดยการให้คนในชุมชนรู้จักพึ่งพาตนเองและเป็นคานงัดที่สามารถยืนหยัดได้ท่ามกลางกระแสสังคมเศรษฐกิจและโลกาภิวัตน์ภายนอกที่ถาโถมเข้ามา ดังนั้น บทบาทของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนจึงมีบทบาทอย่างมากต่อการสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชนอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศในปัจจุบัน (อ้างจากข้อคิดเห็นของผู้ประเมินบทความ) อย่างไรก็ตาม บทบาทและความสำคัญของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนจะไม่อาจยกระดับหรือขยายความสำคัญให้เพิ่มขึ้นไปได้หากมิได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐ ดังนั้น ภาครัฐจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีที่จำเป็น รวมไปถึงการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน หรือมีนโยบายกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยผ่านกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดการยกระดับการแบ่งปันความรู้ทั้งภายในและระหว่างชุมชนได้เป็นอย่างดี ภายใต้เงื่อนไข คือ ภาครัฐได้เป็นผู้ชี้แนะหรือสั่งการให้กลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนต้องดำเนินตามกระแสนโยบายและความต้องการของภาครัฐ หากรัฐต้องร่วมฟังและเปิดโอกาสให้กลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนได้ใช้ศักยภาพของกลุ่มที่มีมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุด

ข้อเสนอแนะที่มีต่อการศึกษาค้างต่อไป

เมื่อเริ่มต้นทำการศึกษารื่องการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนในภาคประชาสังคม ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่นำมาอธิบายสถานภาพของการแบ่งปันความรู้และปัจจัยที่ทำให้เกิดการแบ่งปันความรู้ของกลุ่ม จึงนำมาสู่การกำหนดกรอบแนวทางในการศึกษาและประเด็นที่ศึกษาอย่างสอดคล้องกับตัวแปรต้นและตัวแปรตามตามแนวคิดทฤษฎีที่ได้ทบทวนมา เมื่อทราบแนวทางของการศึกษาได้อย่างชัดเจนในระดับหนึ่งแล้วจึงได้ทำการคัดเลือกกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนที่เชื่อได้ว่าเป็นกลุ่มที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มด้วยการแบ่งปันความรู้จากเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มที่ศึกษาพร้อมทั้งจำแนกออกเป็นกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีและกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติ จากนั้นจึงทำการศึกษาในภาคสนามผ่านผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มกองทุนการเงินชุมชน เนื่องจากเชื่อได้ว่าเป็นกลุ่มผู้รู้ที่ดีที่สุดของกลุ่มและโดยมากเป็นกลุ่มผู้นำและกลุ่มสมาชิกส่วนหนึ่งที่มิบทบาทเป็นผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มร่วมไปกับการสังเกตกระบวนการแบ่งปันความรู้ของบางกลุ่มในโอกาสที่เป็นไปได้ และจากการศึกษาได้เกิดข้อค้นพบว่าการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนในการศึกษาค้างนี้มีข้อจำกัดบางประการจึงนำมาสู่ข้อเสนอแนะที่มีต่อการศึกษาค้างต่อไปเพื่อให้ผู้ที่มี

ความสนใจในประเด็นนี้หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องได้พิจารณาและเติมเต็มข้อจำกัดที่มีเพื่อการวิจัยในอนาคตให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังนี้

1) ผลการศึกษาในกลุ่มโดยทั่วไปทั้งที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีและกลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติ รวมไปถึงกรณีที่แต่ละกลุ่มต่างมีการแบ่งปันความรู้เฉพาะกลุ่มซึ่งพบว่าเกือบทุกกลุ่มมีการแบ่งปันความรู้ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีในเรื่องการแบ่งปันความรู้ แต่เป็นเอกลักษณ์ของการแบ่งปันความรู้แบบสังคมไทย เช่น การแบ่งปันความรู้แบบให้หรือรับความรู้เพียงทางเดียวซึ่งเกิดขึ้นจากการยอมรับผู้ให้ความรู้ นั่น เนื่องจากสังคมไทยมีการให้ความเคารพและเชื่องกลุ่มบุคคลอยู่มาก จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าภายใต้บริบทสังคมไทยยังคงมีความเอกลักษณ์และความหลากหลายของการแบ่งปันความรู้เกิดขึ้นอยู่มาก ดังนั้น การศึกษาริวิจัยในโอกาสต่อไปควรพิจารณาถึงการแบ่งปันความรู้ในบริบทสังคมไทยให้มากยิ่งขึ้น

2) ก่อนทำการศึกษาในภาคสนาม ผู้ศึกษาได้สร้างเกณฑ์เพื่อคัดเลือกกลุ่มที่ทำการศึกษาร่วมไปกับการตรวจสอบความถูกต้องในการคัดเลือกกลุ่มจากหลายแหล่งข้อมูลทั้งจากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้และกลุ่มกองทุนการเงินชุมชน จากองค์กรที่มีบทบาทการทำงานในเรื่ององค์กรชุมชน และจากกลุ่มที่ศึกษาอยู่หลายครั้งซึ่งได้รับการยืนยันว่าแต่ละกลุ่มต่างให้ความสำคัญและขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มด้วยการแบ่งปันความรู้ ผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาในภาคสนามผ่านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่ม แต่ผลการศึกษาปรากฏว่าการแบ่งปันความรู้ที่เกิดขึ้นกลับเป็นการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มผู้นำร่วมกับกลุ่มสมาชิกส่วนหนึ่งเท่านั้นซึ่งมิใช่การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มสมาชิกส่วนมาก แต่ขณะเดียวกันหากเป็นการแบ่งปันความรู้ที่กลุ่มได้ดำเนินการร่วมกับกลุ่มสมาชิกทั้งหมดจะเป็นการให้ความรู้หรือการชี้แจงความรู้มากกว่า ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าความเข้าใจในเรื่องการแบ่งปันความรู้ในเชิงวิชาการที่ได้จากกรอบแนวคิดทฤษฎีเป็นหลักยังคงมีความคลาดเคลื่อนอยู่มากกับความเข้าใจของกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนการเงินองค์กรชุมชน เนื่องจากกลุ่มเข้าใจและมั่นใจว่ามีการแบ่งปันความรู้เกิดขึ้นมากพออยู่แล้ว แต่ในเชิงทฤษฎีกล่าวว่าการแบ่งปันความรู้ต้องมีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองทั้งในการเป็นผู้ให้และรับความรู้ร่วมกันของกลุ่มทั้งหมด จึงดูเหมือนว่าการแบ่งปันความรู้มิใช่ของกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนการเงินองค์กรชุมชนแต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่มิอาจแทนกลุ่มทั้งหมดได้ทั้งที่ในความเป็นจริงกลุ่มมีการแบ่งปันความรู้อยู่แต่มิใช่ตามหลักวิชาการหรือสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี

3) การศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพถือว่า การรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้ข้อมูลมีความถูกต้องและเป็นจริง เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญถือว่าเป็นกลุ่มผู้ที่รู้ดีที่สุดของกลุ่มแต่ต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญอื่น ๆ และจากการย้ำความถูกต้องของข้อมูลเมื่อเวลาเปลี่ยนไป เป็นต้น แต่ผู้ศึกษาพบคุณลักษณะเด่นประการหนึ่งในการให้ข้อมูลของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งมีผลต่อข้อมูลที่รวบรวมพอสมควร คือ กลุ่มจะรู้ว่าคำตอบหรือข้อมูลที่ควรนำเสนอออกมา

จากกลุ่มควรเป็นลักษณะใด ผู้ศึกษาจึงพบว่าข้อมูลที่มีลักษณะดีมักถูกนำเสนอออกมาจากกลุ่ม ดังนั้น ผู้ศึกษาถึงใช้การตรวจสอบข้อมูลโดยเปลี่ยนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ หรือเปลี่ยนเวลาที่ทำการศึกษา (สัมภาษณ์) แต่ข้อมูลยังคงมีลักษณะเช่นเดิม แต่อย่างไรก็ดี ผู้ศึกษายังคงเชื่อว่ากลุ่มมีความคุ้นเคยกับกลุ่มภายนอกที่เข้ามาทำการศึกษากลุ่มอยู่มาก ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มจึงรู้ว่าข้อมูลลักษณะใดที่ทำให้กลุ่มถูกนำเสนอออกมาในลักษณะดีหรือเป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้ศึกษา เป็นต้นว่า การอธิบายความเพื่อให้ข้อมูลของกลุ่มจะถูกเรียบเรียงออกมาอย่างเป็นทางการและมีเหตุผลซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญของกลุ่มได้ให้ความรู้หรือแบ่งปันความรู้กับกลุ่มภายนอกบ่อยครั้ง หรือถูกฝึกให้มีการให้ข้อมูลหรือถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มภายนอก ซึ่งกรณีนี้ถือว่ามิใช่เป็นข้อสันนิษฐานของผู้ศึกษาเท่านั้น เนื่องจากผลการศึกษาได้พบว่ากลุ่มจะฝึกให้ผู้แบ่งปันความรู้ของกลุ่มได้ถ่ายทอดความรู้เพื่อนำมาแบ่งปันภายในกลุ่มและข้ามกลุ่มหรือเปิดโอกาสให้มีการหมุนเวียนเป็นวิทยากรของกลุ่ม

เหล่านี้ คือ ข้อเสนอแนะที่มีต่อการศึกษาในครั้งต่อไปซึ่งเกิดจากข้อค้นพบที่เป็นข้อจำกัดบางประการ ซึ่งผู้ศึกษาเชื่อมั่นว่าหากมีการเติมเต็มข้อจำกัดเหล่านี้ให้ดีแล้วจะทำให้การศึกษาในครั้งต่อไปมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่าข้อเสนอแนะจากการวิจัยข้างต้นทั้งในส่วน of ข้อเสนอแนะที่มีต่อกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนเพื่อให้มีการแบ่งปันความรู้ที่ดีขึ้น ข้อเสนอแนะในระดับนโยบายเพื่อให้การแบ่งปันความรู้และการดำเนินงานของกลุ่มกองทุนการเงินองค์กรชุมชนได้เป็นที่ยอมรับและมีความยั่งยืน และข้อเสนอแนะที่มีต่อการศึกษาค้างต่อไปจะทำให้การแบ่งปันความรู้ของกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนการเงินองค์กรชุมชนมีการยกระดับที่ดีมากยิ่งขึ้น และขณะเดียวกันงานวิจัยจะมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. 2543. ภาพรวมของ “พัฒนาการขององค์กรชุมชน”, หน้า 12-14, 19-29, 34, 65-66, 86.
- จุมพล นิมิพานิช. 2549. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่น. **ประมวลสาระชุดวิชา ประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่น หน่วยที่ 1-5** (หน้า 76-85). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2544. **สวัสดิการโดยภาคชุมชน (๑) กลุ่มออมทรัพย์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอ็ดมันเพรส โปรดักส์ จำกัด, หน้า 12-16.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย. 15 กันยายน 2549. หัวหน้าภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. สัมภาษณ์.
- ประพนธ์ ผาสุขยิต. 2549. **การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไยโหม, หน้า 47-52.

- ประเวศ วะสี. 2548. **การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคม, หน้า 32-40.
- กิม ภคเมธาวี. 2545. ท้องถิ่นเสวนา. ในลินธุ์ สโรบล (บรรณาธิการ). **งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. 3(6). 20-21.
- วิจิต หล่อจิระขุนท์กุล นฤมล สอาดโหม และ วิณา ฉายศิลป์รุ่งเรือง. 2550. การประกันสังคม เกษตรกรเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์**. ปีที่ 47 ฉบับที่ 1/2550. 119-147.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2550. **รายงานภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ของประชากร ปี พ.ศ. 2545** [Online]. Available: <http://portal.nso.go.th/otherWS-world-context-root/index.jsp> [8 พฤษภาคม 2558].
- Fazlagic, A. 2005. **Examining knowledge sharing in European consulting firm: A research-based approach** [Online]. Available: <http://www.knowledgeboard.com/item> [2006, May 3].
- Guteen, D. 1999. **Creating a knowledge sharing culture** [Online]. Available: <http://www.gurteen.com/guteen/guteen.nsf> [2006, February 21].
- Hansen, M.T., Nohrin, N. & Tierney, T. 1999. What's Your Strategy for Managing Knowledge?. **Harvard Business Review**, pp. 82-111 [Online]. Available: <http://www.scopus.com>.
- Nonaka, I. 1998. The concept of 'Ba': Building a foundation for knowledge creation. **Management Review**, 40(3): 40-55.
- Nonaka. I. & Takeuchi. 1995. **The Knowledge-creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation**. New York: Oxford University Press.
- Sveiby, K.E. 2001. **The new organizational wealth**. San Francisco: Berret-Koehler.
- Szulanski, G. 2000. The process of knowledge transfer: A diachronic analysis of stickiness. **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 82(1): 9-27.
- Wikipedia. 2006. **Sharing** [Online]. Available: <http://en.wikipedia.org/wiki/Sharing> [2006, January 16].
- Yi, Jialin. 2005. **A measure of knowledge sharing behavior: Scale development and validation**. Doctoral dissertation, Indiana University, United State [Online]. Available: <http://proquest.umi.com/dissertations/index> [2007, January 19].
- Zeldin, T. 2006. **Knowledge sharing** [Online]. Available: <http://www.gurteen.com/guteen/guteen.nsf> [2006, February 21].

ภาคผนวก

ตารางแสดงเกณฑ์คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ที่ศึกษา

เกณฑ์บูรณาการ จากแนวคิดชุมชนเข้มแข็งของ ดร.กาญจนา แก้วเทพ (2543) และเกณฑ์การแบ่งปันความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ	กลุ่มและจังหวัดเป้าหมาย
(1) การกระจายพื้นที่ในการศึกษา เพื่อให้ครอบคลุมการศึกษาทั่วประเทศ ผู้ศึกษาได้ใช้ฐานข้อมูลกลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนจาก พอช. และเป็นกลุ่มที่อยู่ในโครงการนำร่องการบูรณาการจังหวัดเพื่อแก้ปัญหาความยากจน 42 จังหวัดทั่วประเทศ (2) ความเป็นเครือข่าย • มีเพื่อนหรือเครือข่ายกว้างขวาง • เครือข่ายมีศักยภาพสามารถทำงานได้ผลหรือสามารถทำงานได้สำเร็จเมื่อนำพลังของเครือข่ายไปจัดการ	• เครือข่ายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี นครพนม ยโสธร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร นครราชสีมา บุรีรัมย์หนองบัวลำภู ขอนแก่น มหาสารคาม • เครือข่ายภาคใต้ 6 จังหวัด ได้แก่ พังงา พัทลุง ตรัง สตูล สงขลา ชุมพร • เครือข่ายภาคเหนือ 7 จังหวัด ได้แก่ น่าน พิชณุโลก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ พิจิตร อุตรดิตถ์ สุโขทัย • เครือข่ายภาคกลางตอนบน 5 จังหวัด ได้แก่ สิงห์บุรี อุทัยธานี นครสวรรค์ สุพรรณบุรี ชัยนาท เครือข่ายภาคตะวันออก 4 จังหวัด ได้แก่ ระยอง ฉะเชิงเทรา ตราด จันทบุรี • เครือข่ายภาคตะวันตก 6 จังหวัด ได้แก่ นครปฐม สมุทรสงคราม ราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ • เครือข่ายกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 4 จังหวัด ได้แก่ สมุทรปราการ ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร
(3) ความเป็นอิสระในการกำหนดตนเอง กลุ่มองค์กรชุมชนมีความเป็นอิสระในการกำหนดชะตากรรมและการดำเนินการในทุกกิจกรรมรวมถึงการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มแม้ว่ากลุ่มจะเกิดขึ้นมาจากการจัดตั้งหรือการสนับสนุนขององค์กรภายนอก จึงรวมกองทุนการเงินอื่น ๆ ทั้งสหกรณ์ เครดิตยูเนียน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถือว่ามีกำไรมากกว่าดำเนินการภายใต้หลักการและแนวคิดเดียวกัน	พิจารณาทุกกลุ่มกองทุนการเงินที่อยู่ภายใน 42 จังหวัดของโครงการนำร่องการบูรณาการจังหวัดเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

ตารางแสดงเกณฑ์คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ที่ศึกษา (ต่อ)

เกณฑ์บูรณาการ จากแนวคิดชุมชนเข้มแข็งของ ดร.กาญจนา แก้วเทพ (2543) และเกณฑ์การแบ่งปันความรู้ จากผู้เชี่ยวชาญ	กลุ่มและจังหวัดเป้าหมาย
(4) การอ้างอิงจากภายนอก • องค์กร/หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องยอมรับในกลุ่มออมทรัพย์ขององค์กรชุมชนนั้น ๆ • กลุ่มสามารถยกระดับการดำเนินงานจากหมู่บ้านไปสู่ระดับตำบลได้ • มีจำนวนสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ที่เพิ่มมากขึ้นในมิติของปัจจุบัน • มีผลงานของกิจกรรมในเชิงรูปธรรม คือ มีกฎระเบียบที่เหมาะสมสอดคล้องกับกลุ่ม มีการจัดเก็บเอกสาร และรู้แหล่งความรู้ว่าใครมีความรู้เรื่องอะไร • ตัวผลงานอันหมายถึง กิจกรรมของกลุ่มที่ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน เช่น ให้ออมไปทำนาและเกิดเป็นโรงสีของชุมชน เป็นต้น • ขยายไปสู่การมีกิจกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้น นอกจากเรื่องของการออมเงิน การกู้ยืม และจัดสวัสดิการ	1. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ขอนแก่น (ร้อยเอ็ด และชัยภูมิ) 2. ภาคใต้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดพังงา พัทลุง สงขลา (นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และกระบี่) 3. ภาคเหนือ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดน่าน สุโขทัย (และลำปาง) 4. ภาคกลางตอนบน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดสิงห์บุรี อุทัยธานี นครสวรรค์ (และลพบุรี) 5. ภาคตะวันออก ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดระยอง ฉะเชิงเทรา ตราด และจันทบุรี 6. ภาคตะวันตก ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ หมายเหตุ: จังหวัดที่อยู่ภายในวงเล็บ หมายถึง กลุ่มจังหวัดที่มีการขยายผลงานเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากจังหวัดนำร่อง

ตารางแสดงเกณฑ์คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ที่ศึกษา (ต่อ)

เกณฑ์บูรณาการ จากแนวคิดชุมชนเข้มแข็งของ ดร.กาญจนา แก้วเทพ (2543) และเกณฑ์การแบ่งปันความรู้ จากผู้เชี่ยวชาญ	กลุ่มและจังหวัดเป้าหมาย
(5) ทุนวัตถุและสภาพแวดล้อม มีจำนวนทุนทางวัตถุด้านต่าง ๆ รวมถึงทุนที่เป็นตัวเงินที่เพิ่มขึ้น กลุ่มสามารถอยู่ได้มาเป็นเวลานาน อย่างน้อย 3-5 ปีขึ้นไป และผ่านการแก้ปัญหาและปรับปรุงพัฒนากลุ่มมาได้	1. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ (ร้อยเอ็ด และชัยภูมิ) 2. ภาคใต้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดพัทลุง สงขลา (นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี) 3. ภาคเหนือ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดน่าน สุโขทัย (และลำปาง) 4. ภาคกลางตอนบน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี นครสวรรค์ และ (ลพบุรี) 5. ภาคตะวันออก ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดระยอง ตราด และจันทบุรี 6. ภาคตะวันตก ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี และเพชรบุรี
(6) ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ • ผู้นำหรือแกนนำกลุ่มมีความสามารถทักษะความรู้และความคิดต่อยอดงานในเชิงความคิดริเริ่มในงานใหม่ เพื่อขยายความรู้ไปเรื่องอื่น เช่น การยกระดับไปสู่เรื่องการออมข้าว ออมป่า โรงสี โรงกลั่นน้ำของชุมชน แต่มีเรื่องของการออม การให้กู้ยืมเงิน และจัดสวัสดิการเป็นกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานกลุ่มเป็นหลักสำคัญ • สมาชิกมีพลังความรู้ความสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และสามารถคิดค้นวิธีการกิจกรรมใหม่ ๆ และมีความมั่นใจในการทำงาน	1. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ และบุรีรัมย์ 2. ภาคใต้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดพัทลุง (นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี) 3. ภาคเหนือ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดน่าน (และลำปาง) 4. ภาคกลางตอนบน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ (และลพบุรี) 5. ภาคตะวันออก ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดจันทบุรี และตราด 6. ภาคตะวันตก ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์องค์กรชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี และเพชรบุรี

ตารางแสดงเกณฑ์คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ที่ศึกษา (ต่อ)

เกณฑ์บูรณาการ จากแนวคิดชุมชนเข้มแข็งของ ดร.กาญจนา แก้วเทพ (2543) และเกณฑ์การแบ่งปันความรู้ จากผู้เชี่ยวชาญ	กลุ่มและจังหวัดเป้าหมาย
(7) กิจกรรมการแบ่งปันความรู้ • การมีกิจกรรมการแบ่งปันความรู้เพื่อจัดการกับวิกฤติของชุมชน • มีการแบ่งปันความรู้ของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ • สามารถนำการแบ่งปันความรู้มากำหนดความรู้เฉพาะเรื่องที่กลุ่มต้องการได้	กลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ที่ดี 1) องค์กรออบมบุญวันละหนึ่งบาทแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคเหนือ 2) ธนาคารชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคเหนือตอนล่าง 3) กองทุนบูรณาการชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4) กองบุญสัจจะสวัสดิการแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5) กองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคกลาง 6) ธนาคารชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันออก 7) สหกรณ์ออมทรัพย์กลุ่มหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันตก 8) สถาบันการเงินชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันตก กลุ่มที่มีการแบ่งปันความรู้ในระดับปกติ 1) ธนาคารชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคเหนือตอนบน 2) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคกลาง 4) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แห่งหนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันออก